

ΠΩΣ ΑΝΟΙΞΑΝ ΟΙ ΠΟΡΤΕΣ ΣΤΗΝ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ

Χρονικό της ΕΛΕΝΗΣ ΒΛΑΧΟΥ

21 'Απριλίου 1967: 'Η 'Αθήνα κοιμάται ελεύθερη και ξυπνάει αιχμάλωτη.

Στις δύο το πρωί της 21ης 'Απριλίου 1967, η 'Αθήνα ήταν ακόμη μία ελεύθερη πόλη. Οι δρόμοι ήταν ανοικτοί για διαβάτες και αυτοκίνητα, οι Εευνύχτες χαζώνανε στους δρόμους, στα κέντρα, στα καφενεία, και στα δημοσιογραφικά γραφεία, ή έκδοση των πρωϊνών εφημερίδων είχε σχεδόν τελειώσει. Δεν είχαμε σπουδαία νέα για 'κείνο το θράδυ, και στην «Καθημερινή» υπήρχε πρόβλημα για το κεντρικό θέμα της πρώτης σελίδας. Τελικώς βάλμαε τα μέτρα που είχε λάβει η κυβέρνηση Κανελλοπούλου υπέρ των άγροτών — μία σημαντική, προσφορά έστω και αν μπορούσε να χαρακτηριστεί σαν προεκλογική.

Στήν καρδιά της εφημερίδας, στην νυκτερινή σύνταξη, φλύαρα, θιαστικά, άκουραστα τα τηλετύμα μας έφερναν λεπτό με λεπτό νέα από κάθε σημείο της γης — και μερικές ειδήσεις από το διάστημα. Ξέραμε ότι το «Σερβένιορ 3» είχε φθάσει στη σελίλη, ότι είχε κάπως υπερδευτή αέ με από τις «θάλασσες» της αλλά ότι έστελε φωτογραφίες. Ότι οι 'Αμερικανοί βομβάρδιζαν εργοστάσια στη Χαϊφόρ του Βορείου Βιετνάμ. Ότι 128 ήσαν τελικώς οι νεκροί του ελβετικού αεροπλάνου που είχε πέσει κοντά στην Λευκωσία. Και ότι ο πρωθυπουργός κ. Κανελλόπουλος θα έφυγε αύριο για την Κολωνία για να παρευρεθή στην κηδεία του 'Αντενώερ. Και ακόμη ότι το ρωσικό «Θέατρο Τέχνες» εφθαίνε στην 'Αθήνα, και ότι το δικό μας «Θέατρο Τέχνες» του κ. Κούιν έφυγε για το Λονδίνο.

Τά Έραμε όλα.

«'Η τούλάχιστον έτσι πιστεύαμε.

Τά Έραμε όλα, εκτός από όσα συνέβαιναν στον δικό μας τόπο, στην δική μας γειτονιά. Τά Έραμε όλα εκτός από το ότι μία στρατιωτική δύναμη, με τάνκς και τεθωρακισμένα κατέβαινε μυστικά, σιωπηλά, συμμαστικά μέσα στην ήρημη ανοιξιάτικη νύχτα, με σκοπό να καταλάβη την πόλη των 'Αθηνών.

Όταν τὰ τάνκς έκαναν την πρώτη τους εμφάνιση, στην Λεωφόρο 'Αλεξάνδρας και Κηφισιά, δεν Εξέιναν, ούτε τρώμασαν κανένα. Μετακινήσεις, γυμνάσια; Κανείς δεν ήξερε, και κανείς δεν ένδιαφερότανε ιδιαίτερω. Ένας αυτόπτης μάρτυς που βρέθηκε στο δρόμο εκείνη την ώρα, μας έλεγε αργότερα:

«'Εγώ τὰ είδα να κατεβαίνουν Κηφισιάς, κατά τις 2.20'. Μοιάζαν να έρχονται από μακριά, από μονάδες εκτός 'Αθηνών, γιατί ήταν λασπωμένα, γεμάτα χώματα. Και οι φαντάροι ήταν σκοτισμένοι. Τά ακολουθούσα Βασιλίσσης Σοφίας, και τότε τὰ είδα να σταματάνε και να πιάσουν όλα τὰ πόστα. 'Ανάκτορα, Βουλή, 'Υπουργεία, όλα. Κατά τις 2.45', είχαν έγκρατασταθή παντού! 'Εδίωχαν τους άστυνομικούς και βάζανε ώπλισμένους φαντάρους, φρουρούς...»

Πρωί 21ης 'Απριλίου 1967. Τεθωρακισμένα στηνδιασταύρωση των οδών Πειραιώς και Σωκράτους άποκλείουν την κίνηση προς την Πλατεία 'Ομονοίας.

«'Από τις δύο το πρωί έως τις τρεις, μέσα σ' αυτή την ώρα, μέσα σ' αυτά τὰ εζήντα λεπτά, πίσωατε ολόκληρη το κέντρο της πρωτεύουσας, όλα τα νευραλικά της σημεία, όλες οι ύπηρσεις. Παρέλασαν τὰ πάντα. Παραμαίηατε η 'Αστυνομία. Σταμάτησαν τὰ τηλέφωνα. Κλείπκταν οι δρόμοι.

Και άνοιξαν διάπλατα οι πόρτες της 'Αθήνας, για να μπή η δικτατορία.

Γιατί τόσο εύκολα; Γιατί τόσο γρήγορα; Τι συνέβη στην την νύχτα; 'Ηταν τόσο εκπληκτικοί αυτοί οι σωματώτες; 'Ηταν τόσο ικανοί; 'Ηταν τὰ σχέδιά τους όσο τέλειο, τόσο σπουδαία, τόσο μελετημένα; Τους οργήσανε, τους καθοδηγήσαν Ένοι; Οι μυστικές ύπηρσεις, Ένες η ντιπτικές είχαν προετοιμάσει το έδαφος; 'Ηταν οι στρατιωτικοί δικτυωμένοι, είχαν ανθρώπους δίους τους μέσα στα ύπουργεία, στις ύπηρσεις;

«'Τίποτα από όλα αυτά.

«'Δεν είχαν άναξη από καρμιά βοήθεια. 'Ησαν 'Ελληνες στρατιώτες, και 'Ελληνες άξιωματικοί, και τὰ τάνκς οι τα τεθωρακισμένα ήσαν έλληνικά, και ως εκείνη την ώρα, ως τις 2 το πρωί της 21ης 'Απριλίου 1967, οι 'Ελληνες δεν είχαν ποτέ φοβηθή τόν έλληνα κράτο. Κανείς, ως εκείνη την νύχτα, δεν είχε λόγο να άνηχτή με την παρουσία τους. 'Ο κόσμος που τὰ είδε όλα σκέφθηκε ότι θά πρόκειται για κάποια μετακίνηη. 'Υστερα για γυμνάσια. 'Υστερα ίσως για κάποια δομη παρελάσεις.

'Ελληνικές δυνάμεις, έκινούτο μέσα στην 'Ελλάδα, ως να μην άνοιξαν οι πόρτες; Πώς να μην περάσουν τεθώρα, πώς να μην γίνον δεκτές με έμπιστοσύνη; 'Ελεγε πριν, ότι οι πόρτες της 'Αθήνας άνοιξαν διάπλα για να περάση η δικτατορία.

«'Αλλάς.

«'Δεν άνοιξαν για καρμιά δικτατορία. Άνοιξαν για να κρασή ο έλληνα κράτος.

Και άν εκείνη την νύχτα, έπισαν και την πόλη και η κυβέρνηση, δεν την άπισαν όπως τὰ λένε συχνά ρωσικά «σόν ύπνο», αλλά «στην έμπιστοσύνη». Την άπισαν οι προστάτες της, αυτοί που κρατούσαν όπλα ά να την ύπεραποστάθην. Και όταν σε προδώσουν οι υπιστάτες σου, ποιά μένει για να σε προστατεύη;

μάστιες της 21ης 'Απριλίου. 'Ασφαλώς όχι όλοι οι άξιωματικοί, ούτε οι στρατιώτες, αλλά οι πρωϊταίοι, οι μνημενιοί, αυτοί που Εξέιναν μία προδοτική έπιχείρηη, γνωρίζοντας λαμπρά ότι δεν Εξυηρητούσαν κανένα εθνικό σκοπό, άλλα μοναχη την δική τους ύπερμετρι φιλοδοξία. Αυτοί, οι πρωϊοί 'Ελληνες άξιωματικοί που φορέσανε τόν έντιμο χακί, για να έξαπατήσουν 'Ελληνες πολίτες και να πετύχουν μία ανέντιμη έπιχείρηση.

Δεν ήταν δύσκολο να το πετύχουν. Δύσκολο — άδύνατο — θά λέγαμε ως εκείνη την νύχτα — ήταν να το άποφασίσουν. 'Εκείνη την νύχτα έργαζόταν με την προδοσία τους την έμπιστοσύνη που είχε ο έλληνα λαός προς τόν στρατό του. Και όσα και αν με τόν καιρό έπουλωθούν οι πληγές εκείνη την νύχτα, το έγκλημα έγινε. Και όταν άκούη κανείς σήμερα, ανθρώπους που παραπονούται για δήθεν «διασπασμόν και προηηλακισμόν» των 'Ενόπλων Δυνάμεων, σκέπεται ότι αντίθετα, ο κόσμος τους είχε τόσο θαυμασμό, τόσο άγάπη, ώστε ήδη τους έχει σχεδόν συγχωρέσει. Ούτε ένα επεισόδιο δεν έχει σημειωθή, ούτε ένα από τὰ άπειρα θέματα που έχουν ύποστή τὰ πένδεινα από χέρια στρατιωτικών, δεν έχει προδή σε αντίποινα.

Αυτή η ύπερβολική άφοσίωση κρατά ζωντανό, για λίγους, πολύ λίγους, τόν μύθο της «ωητηρίας». Ότι είχαν κάποια δικαιολογία. Ότι έβωσαν τόν τόπο. 'Αλλά, άφελεις συμπολίτες, ποιά κίνδυνο; Ποιούς κίνδυνους; 'Εκείνοι που δεν γνώριζε η κυβέρνηση, άγνωστούς τόν άνάκτορα, δεν είχε αντίληψη η άστυνομία, δεν είχαν άνηχησει κανένα κρατικό οργανισμό, δεν είχαν φθασει ούτε σαν ψίθυροι στο γραφείο των εφημερίδων. Ένα «εθνικό κίνδυνο» που δεν γνώριζαν παρά μερικοί καλύτεροι άξιωματικοί, οι όποιοι όταν τόν άντελήθησαν δεν έκομαν άναφορά στους άνωτέρους των, δεν έμπιστευήκαν τις άνηχησεις τους στους άρμολιους, άλλα άπεφάσαν, μοναχοί τους, ν' άρπάξουν τὰ τάνκς του ΝΑΤΟ, να σηκώσουν την έλληνα σημαία, και να καταλάβουν... την 'Ελλάδα.

«'Η άλήθεια, όπως συμβαίνει συχνά, ήταν άλλη: 'Υπήρχε «εθνικός κίνδυνος». 'Ησαν οι ίδιοι. Έχουν άποφασίσει από καιρό να έπιληθούν σαν ωητήρες. Έίτε ύπήρχε αληθινός κίνδυνος, είτε όχι.

— Τι ώρα είναι; — Περασμένες τρεις.

Είχα μόλις γυρίσει πόλη στην «Καθημερινή», που είχαν ψήσει λίγες ώρες πριν, για να πάω να κοιμηθώ. 'Ηβη οι περισσότεροι δρόμοι ήσαν κλεισμένοι και κάναμε γύρους για να φθάσω στην 'Ομόνοια. 'Η διαδρομή, ήταν σαν κακό όνειρο. 'Η πόλη, είχε ήδη πάρει άλλη όψη, άλλο χαρακτήρα, άλλους ήχους. Λίγοι διαβάτες, λίγα αυτοκίνητα, στρατός παντού, σκληρές στρατιωτικές κρουγές, παραγγέλματα άνάμικτα με διαμαρτυρίες και

αφήςμενες φωνές πολιτών που δεν καταλαβαίαν γιατί δεν τους αφήνανε να πάνε σπίτι τους, νευρισμένιοι άδηγοί, που δεν ύπακούγατε στις σύντακες. Έξρες, αποτρυμες διαταγές — και όλα αυτά με ένα φόντο άλλόκοτο από θορύβους άνάμωστους σε μία ήρημη ειρηνική πόλη. Σκληροί μεταλλικοί ήχοι, θαρρα παράσματα τάνκς, στρατιωτικών αυτοκινήτων, φρένα που γρούλλιζαν, Βηριώδικες οικίες που ταϊδεύαν, σκίζοντας την νύκτα με διαπρακρατικές κραυγές. Σάν να είχε γίνει κάποιο τερατικό λάθος, σαν ο ήχος μιας πολυμελικής ταινίας να είχε μελάσει μέσα σ' ένα ντοκιμανταίρ της ζωής μιας πόλης.

Και στα γραφεία της «Καθημερινής», η άτμόσφαιρα είχε αλλοθεί, είχε θορυβεί. 'Η διάχυτη άνηχησία, είχε γίνει πιά θεατοίτης. Έίχε γίνει κίνημα, άγνωστο από ποιούς και μέχρι στιγμής έμοιαζε να είχε έπικρατήσει. Όσοι είχαν βρεθή εκείνη την ώρα στα γραφεία, συντάκτες νυκτάς η Εενύχτες είχαν παραμείνει. 'Ηταν εκεί ο Κώστας Ζαφειρόπουλος, άρχισυντάκτης τότε της «Καθημερινής», ο Γεώργιος 'Αναστασόπουλος, ο Βασιλης Νικολόπουλος, μερικοί ρεπόρτες, έργάτες τυπογραφεία και πιστηρήσιοι, ο άνδρας μου ο Κώστας Λυώδρας, έγω, και ακόμη μερικά μέλη του προσωπικού.

Πάντα μεταχειριζόμαίνο μαγηνητόφωνο, και τόν μικρόφωνό του, στεκότανε στην άριστερή γωνία του γραφείου, χωρίς καρμιά μυσικότητα. Και εκείνη την νύκτα, το θελα άμύεμα μπροστά. Και με τόν ύλικό που κατέρχοντα τότε, συνάχεια από τις 3 το πρωί έως τις 9 το θράδυ της ίδιας ημέρας, άρχιζω αυτό τόν χρονικό. Αργότερα, στις ήμερες που άκολουθούην, για τις «συναντήσεις με Πατακό και Παπαδόπουλο, θα ήρθει κυρίως τὰ βασισθή στη μνήμη μου.

Καθώς τόν άκούω τώρα, ζωντανό, μέσα στο ίδιο γραφείο, όκτω χρόνια μετά, αυτό που μου κάμει την μεγαλύτερη έντύπωση, είναι πώς σωαστά είδαμε άμέσως την κατάσταση, πώς γρήγορα καταλάβμαε την σημασία του προέκρηματος και τις άναπόφευκτες δραματικές του επιπτώσεις. Αυτό τν περασμένα χρόνια τόν έχω μεταχειρισιθή συχνά αυτό τόν ήχητικό άρχείο — το έχω δώσει ολοκληρω στο ύς και τόν έχω καταθέσει σαν μαρτυρία στο Συμβούλιο της Επύρσης, Μαρτυρία — άρνητική. Μαρτυρία ότι σε όλο τόν διάστημα των 18 ώρών, κανείς από τους, κανείς από τους συντάκτες μας, κανείς από τους έπισκέπτες δεν δικαιολόγησε το κίνημα. Κανείς δεν μίλησε για χάος, απειλές, κίνδυνους. Κανείς δεν άνερπε με φόθα τις εκλογές που πλησιάζαν. Κανείς δεν έπνε: «Το να δούμε τι άνθρωποι είναι...» Όλοι ο καθ' ένας με διαφορετικό λογίο έπνε: «Κ ο τ α σ τ ρ ο φ ή ».

— Τι ώρα είναι; — Κοντεύει τέσσερις...

Ένας από τους νεώτερους συντάκτες που συνήθως

άπελάμωθε κάθε δράμα ασκεί να ήταν είδηση, έφθασε χλωσός και παραγμένος.

«'Επισσον τόν Κανελλόπουλο! Τόν κακοποιώσα! Είδα την σκηνή έκατοντάδες άτομα...».

«'Λέγε...»

«'Εμπλοκάρανε την οδο Ξενοκράτους και όλη την γύρω γειτονιά. Θά ήταν περίπου δυο και μισή. Μαζήθηκε άμέσως κόσμος από τὰ γύρω καφενεία, από τὰ Κολωνάκι. Και είδαν όλη την σκηνή. Οι άνθρωποι δεν πίστευαν ούτε τὰ μάτια τους, ούτε τ' αυτιά τους. Είδα την 'Ελληνες άξιωματικούς να κρατούν τόν Κανελλόπουλο «πισθαγκών» και να τόν σουβαλιάζουν σ' ένα στρατιωτικό αυτοκίνητο. Τόν άκουσαν να φωνάζη: «Προδότες! Εϊσατε όλοι προδότες! Λίγο αργότερα άκουσαν την κ. Κανελλόπουλου να διηγείται κλαίοντας, την φοικτη σκηνή. Πώς έσπασαν την πόρτα — γιατί δεν άνοιξα άμέσως — πώς ξερριζώσαν τόν τηλέφωνο, μόλις ο Κανελλόπουλος προσπάθησε να τηλεφωνήση στο 'Ανάκτορα...».

Γράψμα του έπνε, (είμαστε ακόμη εφημερίδα), γράψε απλά ό τι Έξρες. Θά κάναμε μία άλλαγή στην πρώτη σελίδα και άν κυκλοφορήσαμε, κυκλοφορήσαμε.

Σε λίγο, έφερε μία διάρβωση. 'Ηταν εν τώξει, και μπήκε στην έκτακτη έκδοση της «Καθημερινής» της 21ης 'Απριλίου, την τελευταία για πολλά χρόνια. Αυτό ήταν τόν κείμενο που δημοσιεύθηκε:

«...Την 2ον πρωϊνήν ΕΞεργάη στρατιωτικών κίνημα. Συνελληθήσαν πολιτικοί άνδρες. Την 2.30 πρωϊνήν δύναμη τεθωρακισμένων κατέλαβε τόν κέντρον των 'Αθηνών.

'Υπό τήν έκκλητικα θέλημα των ολίγων 'Αθηναίων, που εκκυλοφόρον την προκηχρημένην αυτήν ώραν, τεθωρακισμένα απεκλείσαν τόν Παλαιά 'Ανάκτορα, ενώ στρατιωτικοί δυνάμεις κατελάμβανον τόν Ο.Τ.Ε., τούς ραδιοφωνικούς θαλάμους του ΕΙΡ, εις τόν Ζάππειον και τόν ύπουργείο. Όλοι οι προσβάσεις προς την οικία του πρωθυπουργού κ. Κανελλοπούλου, επί της οδού Ξενοκράτους 15, απεκλεισθήσαν. Συντάκτης της «Καθημερινής» ο όποιος επεχείρησε να μεταθή επί την οικία του κ. Κανελλοπούλου ήμιοδοσή από στρατιώτας εν πολυμική έσάρτυση.

Ό συντάκτης ήρώτησε: «Τι γίνεται δω παιδιά; κίημα;» Δεκαενός τού άπάντησε τότε «Φύγετε κυρίες, γιατί θά βαρέσθε» και προέτεινε τόν όπλον του.

«'Η τηλεφωνική έπικοινωνία διεκόπη περί την 2.45 πρωϊνήν. Πρό της διακοπής οι άντιληφθέντες τός κί-

«Φαίνεται ότι έχουν συλλάβει χιλιάδες. Και ότι έξοκολούθουν να πιάσουν κόσμο. Τους γαίονουν σε άσττυνομικά τμήματα, στα περιπτερα κάτω στον 'Ιπποδρόμο, στο Φάληρο, σε γήπεδα ποδοσφαίρου. Ναί είχαμε τραυματίες — από λοχχησμούς. Και ένας διευθυντής του ΟΤΕ έλαχε σε μάζ, σε κακά χάλια. Δεν ήθελε ν' άφήση τους στρατιώτες να παραλάβουν τόν τμήμα του και τόν κτύπησαν στο κεφάλι με τούς ύποκατάτους...»

«'Νεκροί;»

«'Εως τώρα ένας, ένα νέο παιδί 17 χρονών. Δεν σταμάτησε όταν τόν έπιαν να σταματήση. 'Η δεν άκουσε, ή δεν κατάλαβε. Και φαίνεται — έτσι μάς έπιαν αυτοί που μάς τόν φέρανε — ο άξιωματικός Έβωσε σ' ένα στρατιώτη την διαταγή να πυροβολήση. Και ο στρατιώτης πυροβόλησε και τόν σκότωσε. Όχι, δεν ξέρω τόν όνομα του...»

ΤΗΝ ΤΡΙΤΗ: Τὰ πρώτα άνακοινωθέντα. — Οι πρώτες άποφάσεις. — 'Η παρ' όλίγων έκπέλεση του Τάκη Λαμπρία.

ήσεις των τεθωρακισμένων άνηχοι, έπληρώνουν ει τας εφημερίδας διά τὰ ζητήσουν πληροφορίας.

Την 3.30 πρωϊνήν κατάσταση σαφές ότι οι στρατιωτικά δυνάμεις είχαν θέσει υπό τόν έλεγχόν των τόν κέντρο της πόλεως.

Φήμα περί συλλημενων πολιτικών άνδρων εκκυλοφόρον και ούδετε ήτο εις θέσιν να παρσχη οιανδήσοτη πληροφορία, περί των όργανων, της έκτάσεως κα των σκοπών του στρατιωτικού κινήματος.

«Τι είδους άνθρωποι είναι αυτοί που φέρονται με τέτοιο τρόπο στον Παναγιώτη τόν Κανελλόπουλο; Σί έναν άνθρωπο που είναι, όχι μόνον ο νόμιμος πρωθυπουργός της χώρας, άλλα ένας πολιτικός μεγίστης ήλιας, ένας ήγέτης που ήταν πάντα στενά συνδεδεμένος με τας ένόλους δυνάμεις;»

«Να σας πώ εγώ τί είδους άνθρωποι», άρχισε ο Ζαφειρόπουλος. «Αδειοί άξιωματικοί, ύπερδειοί άξιωματικοί και κανείς άλλος. 'Εδώ έχμαε ένα στρατιωτικό κίνημα που ξερράγη εν άγνοία της κυβερνήσεως, ασφαλώς εν άγνοία της κυβερνήσεως, και πιθανώς εν άγνοία του Βασιλέως. Αυτό, θά ξεκαθαρίση τόν πρωί. Θά είναι μέσα για παρδδειγμα εκείνος ο ταξίαρχος των τεθωρακισμένων, κάποιος Στέλιος Πατακόσ, που έτυχε να γνωρίσω. Ένας έξαλλος τύπος...» Έλεγε, σε όλους όσοι θέλανε να τόν άκούσουν, ότι αν διέδλετε «κίνδυνο» είτε τόν θέλει, είτε δεν τόν θέλει ο Βασιλιάς, θά κάναμε δικτατορία...».

«Καλά, τί κίνδυνος ύπαρχει σήμερα;», ρώτησε ένας νέος συντάκτης.

Και σ' αυτό τόν σημείο, η αυτήτηση γενικεύθηκε και η απανταία ήταν πλήρης. «Τώρα» δεν ύπήρχε κανένα κίνδυνο. 'Ο τόπος ήταν ήσυχος. Ούτε παραχές, ούτε συγκεντρώσεις, ούτε προεκλογικά επεισόδια, τίποτα.

Είνοι έντυπωσικό να άκούς σήμερα αυτή την μαγηνητοταμία, παρμένη στην καρδιά μιας εφημερίδας, με ανωριολητάς κάθε ηλικίας, με συντάκτες ήλικιωμένους και βαθιά συντηρητικούς, και με άρκετή δόση κομμουνιστοφροβίας, με νέους ρεπόρτες, πιά προοδειτικούς και φιλελεύθερους, και να πιστοποιή, ότι κανείς, ούτε ένας άνθρωπος, ούτε μία φωνή δεν άκούστηκε που να έδινε την παραμική δικαιολογία στους άγνωστους κινήσιτες.

«'Αν κανείς δεν έβλεπε κανένα κίνδυνο, ήταν γιατί άπλούστατα κανένας κίνδυνος δεν ύπήρχε. Δεν είμαστε καρμιά συντροφία από άφελεις, ούτε άθώους, ούτε άληροφόρητους. 'Αν δεν είχαμε αντίληψη τίποτα, άν κανένα ψυχρό άράκι κίνδυνου δεν είχε έλθει να μάζ ευηνήση την άνηχησία, άν ολόκληρο τόν κράτος, τόν Παλάτι, η κυβέρνηση, η άστυνομία, τὰ πρακτορεία ειδήσεων είχαν όλα πέσει να κοιμηθούν ήσυχά και άνυπνοτα, ήταν άκριβας διότι οι κίνδυνοι είχαν περάσει. Είχαμε όλοι ζήσει παλιές δραματικές έποχές, είχαμε δη τόν πολιτικό όρίζοντα να συννεφιάζη, Έξραμε τὰ σημάδια του κίνδυνου. Είχαμε δη πιάς άναείναι ο κυριότατος μέσα στην πόλη, είχαμε δη πιάς φουντώνει ο κομμουνιστικός κίνδυνος, είχαμε άκούσει την βοή του. Γνωρίζαμε τὰ συμπτώματα, και τὰ τρέμαε — όταν ήταν άυθεντικά. 'Αλλά τώρα Έραμε ότι ο τόπος περνούσε άπλω δύσκολες στιγμές, συνηθισμένες και άποδεκτές σε όλες τις ελεύθερες δημοκρατίες.

«Όχι πώς δεν άκουόνταν κατά τακτικά διοστήματα η λέξη «δικτατορία». Την τριγυρίζαν, μερικοί κονδυλοφόροι, την νοσταλγούσαν φανερά μερικοί πολιτικοί... Την φοβόμαστε κι έμεις. 'Αλλά όσμή και αυτή η δικτατορία που φοβόμαστε, που θλόμαε σαν μέγα κίνδυνο για την ζωή τού τόπου, δεν είχε καρμιά σχέση με την υκαγεστεική προδοτική έπιθεση που είχε Εξοπολυθή αυτή την νύχτα.

«'Η πόρτα κτύπησε διακριτικά. Ένας κοντός μελαχρονός νέος μπήκε στο γραφείο. 'Ηταν κι αυτός — ποιάς δεν ήταν εκείνη την νύχτα; — βαθιά παραγμένος. Γιατρός από τόν κοντινό μας Σταθμό των Πρώτων Βοηθειών, είχε Εγγελιστήρας ως την «Καθημερινή» για να μάθι νέα. Του ώμολόγησε ότι δεν Έραμε σχεδόν τίποτε — και τού Ζήτησαμε να μάς πη τὰ δικά του.

ΠΩΣ ΑΝΟΙΞΑΝ ΟΙ ΠΟΡΤΕΣ ΣΤΗΝ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ

21 Ἀπριλίου 1967: Ἡ Ἀθήνα κοιμάται ἐλεύθερη
καὶ ξυπνάει ἀιχμάλωτη.

Χρονικό
τῆς
ΕΛΕΝΗΣ
ΒΛΑΧΟΥ

2ον

-Τί ὄρα εἶναι;
-Πέντε...

Τὸ πιστήριο, ἀκόμη ἐργάζεται, καὶ τυπώνει τὴν δεύτερη ἐκδοσὴ τῆς «Καθημερινῆς». Ἐνας στρατιωτικὸς καταφθάνει τρεχάτος:

«Τί γίνεται ἐδῶ; Αὐτὸ ποὺ γίνεται νὰ σταματήσει».

«Καλὰ — ποιὸς τὸ λέει νὰ σταματήσει;»
«Τώρα μιλάνε αὐτὰς — καὶ προέτεινε ἐπιδεικτικά τὸ πιστόλι.»

Ἦταν ἕνας λοχαγὸς ἑνυχτισμένος, ἀγριεμένος, καὶ δὲν πολὺ ψυχραῖμος, γιατί τὸ χέρι ποὺ κράταγε τὸ πιστόλι ἐτρεμε. Κάτι ποὺ τὸν καθιστοῦσε ἀκόμη πιὸ ἐπικίνδυνο. Σταμάτησε ἀμέσως τὸ πιστήριο...

★

«Καὶ τί θὰ κάνω, ἀν ἐπικρατήσουν, ἀν ἐπιβληθῆ ἡ δικτατορία, ἀν ἔχωμε λογοκρισία;»

«Θὰ κλείσωμε. Αὐτὴ τὴν φορὰ θὰ κλείσωμε.»

«Γιατί λέτε αὐτὴ τὴν φορὰ;»

«Γιατί θυμάμαι δύο περιστατικά: Ἕνα ποὺ γελαστήκαμε — με τὸν Μεταξά. Ἦταν ἄλλοι, βέβαια, οἱ καιροί: δικτατορίες, πόλεμοι καὶ μιὰ πορεία ἀρκετὰ διακριτικὴ ἀπὸ τὸν κοινοβουλευτισμὸ στὴν δικτατορία — πάντως, καλύτερα νὰ μὴν εἶχαμε ἐκδοθῆ, τὸ εἴπαμε πολλές φορὲς — καὶ τὴν δεύτερη με τοὺς Γερμανούς, ὅταν τοὺς εἴπαμε «διακόπτουμε τὴν ἐκδόση». Με ἀποτέλεσμα νὰ διώξουν ἀμέσως κι' ἐμὰς τοὺς ἰδιοκτῆτες καὶ καμμιὰ δεκαριά συντάκτες, ποὺ δὲν τοὺς ἄρεσαν, νὰ βάλουν ἕνα δικό τους διευθυντή, ἕναν Ἑλληνα συνοδοιπόρο καὶ μέθυσο. Αὐτὸς ἐβγαζε τὴν Καθημερινὴ γιὰ ἕνα διάστημα, χωρὶς νὰ μποροῦμε νὰ κάνωμε τίποτε... Τώρα, λοιπὸν — ἀν ἀποφασίσωμε τὸ πρῶτο, νὰ μὴν θυγούμε, πρέπει νὰ φυλαχθούμε ἀπὸ τὸ δεύτερο — νὰ μὴν μὰς θγάλουν!».

Συμφώνησαν ἀπόλυτα, ὅλοι οἱ παρόντες. Καὶ σὲ πέντε, σὲ δέκα, σὲ εἴκοσι χρόνια, εἶπαμε δὲν περάζει, μιὰ ἄλλη γενεὰ δημοσιογράφων ὡς Ἐνασθη τοὺς τίτλους τῆς «Καθημερινῆς» καὶ τῆς «Μεσημβρινῆς» καθαρούς, καὶ νὰ τοὺς Ἐναζωντανέψη. Οἱ ἐφημερίδες δὲν πεθαίνουν...

-Γεῖά σου Νίτασι!

Μία ἀπὸ τίς πολὺ νέες μας ρεπόρτερ, ἔφθασε ἀχρὴ σὰν φάντασμα φορώντας μιὰ πολὺ νεανικὴ ἔκφραση ὑπερβολικῆς ψυχραιμίας:

-Ἐπίασαν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, δὲν ἔβρω ποὺ τοὺς πῆγαν...»

Δὲν θύρακε πολλὰ νὰ τῆς ποῦμε. Βέβαια ἔπιασαν τὸν πατέρα τῆς καὶ τὴν μητέρα τῆς. Ἦταν ἕνα σιγομίλητο, σοβαρὸ κορίτσι δύο πολὺ γνωστῶν κομμουνιστῶν. ἔχει προσπαθήσει νὰ ἐσφύνη ἀπὸ τὸν κλοιὸ τῆς πολιτικῆς, νὰ ζήσῃ τὴ Ζωὴ τῆς, νὰ ἐργασθῆ. Τώρα ἐβλέπε νὰ κλείνῃ πάλι τὸ σπίτι τῆς, νὰ σκοτεινιάσῃ ἡ Ζωὴ τῆς.

«Πὼς γινόντουσαν ἄλλοτε τὰ κινήματα;» ρώτησε ἕνας παλαιότερο συντάκτη.

«Κάποιος ἐρχόταν, συνήθως ἡ Ἀστυνομία — ὁ Ἔβετ — καὶ μὰς σταματοῦσε τὴν ἐκδόση. Ἐπαιρνε τὰ φύλλα — καὶ γιὰ τίς ἐφημερίδες, αὐτὸ ἦταν ὅλο. Οὔτε ἡ συγκοινωνία διεκόπτετο, οὔτε τὸ τηλέφωνο. Καὶ τὸ ἄλλο πρῶτο, ἐρχόταν κάποιος ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖο Τύπου καὶ μὰς ἔδινε διαταγές...».

«Ραδιόφωνο;»

«Δὲν ὑπῆρχε. Γιὰ νὰ πετύχῃ ἕνα κίνημα ἔφθανε νὰ ἀρπάξῃ κανεὶς τὸ τηλέφωνο τοῦ ὑ-

ΕΝΑ ΑΠΟ ΤΑ ΤΑΝΚΣ ΠΟΥ ΕΚΥΚΛΩΣΑΝ ΤΟ ΚΤΙΡΙΟ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ, ΤΟ ΠΡΩΙ ΤΗΣ 21ης ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1967.

πουργεῖου τῶν Στρατιωτικῶν...»

Καφέδες, τσιγάρα, ἕνα κονιάκι, πάλι καφέδες καὶ κάθε τόσο, γύρισμα τοῦ διακόπτη τοῦ ραδιοφώνου. Μιλάει κανένας Ἐνὸς σταθμοῦ γιὰ μᾶς; Τὸ ἔμαθε ὁ κόσμος; Ἦταν καὶ αὐτὴ ἡ ἀγνοία, ἄλλο ἕνα δείγμα τῆς ἐλλείψεως ἀνησυχίας. Οὔτε οἱ Ἐνὸς δημοσιογράφοι, οἱ ἀναποκριντές, οἱ ὑπάλληλοι τῶν πρακτορείων εἰδήσεων ποὺ κυνηγοῦνε τὸ δευτερόλεπτο, καὶ ἀρπάζουν κάθε εἰδηση ἀπὸ τὸ φεγγάρι, δὲν ἔμαθαν τίποτε, πρὶν τὸ μῆθου, στίς 6.25, ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ ραδιόφωνο. Δὲν εἶχαν τὸ νοῦ τοὺς σὲ κανένα τέτοιο ἐνδεχόμενο. Δὲν εἶχαν ἀφήσει καμμιὰ παραγγελία...

«Τί ὄρα εἶναι;»

«Ἐξῆ καὶ 25... Νά, καὶ ἀκούγεσαι!».

Ἕνα στρατιωτικὸ θούριο, ξεπετάχτηκε ἀπὸ τὸν Στάθμὸ τῶν Ἐνόλων. Καὶ σὲ δύο λεπτά, μιὰ ἀγνωστὴ, βαρεὶά ἀνδρική φωνή, μετέδωσε τὴν πρώτη ἀνακοίνωση: «Ἐδῶ Ραδιόφωνικός Σταθμὸς τῶν Ἐνόλων Δυνά-

μεων Ἑλλάδος! Λόγω τῆς δημιουργηθεισῆς ἐκρήθμου καταστάσεως, ἀπὸ τοῦ μεσονυκτιοῦ ὁ στρατὸς ἀνέλαβε τὴν διακυβέρνησιν τῆς χώρας. Ἐντὸς ὀλίγου θὰ μεταδοθῆ διάγγελμα τοῦ Ἀρχηγοῦ τῶν Ἐνόλων Δυνάμεων.»

Καὶ πάλι στρατιωτικὴ μουσικὴ. Γυρίσαμε στὸν ἄλλο σταθμὸ στὸ Ἐθνικόν, ἀλλὰ δὲν ἔλεγε τίποτε. Σὲ λίγο μιλήσει πάλι ὁ Ἐνόλος. Καὶ λίγο ἀργότερα τὸ πρῶτο σημαντικό ἀνακοινωθέν:

«Ἐχοντας ὑπ' ὄψιν τὸ ἄρθρο 91 τοῦ Συντάγματος καὶ κατόπιν εἰσηγήσεως τῆς Κυβερνήσεως, ἀναπέλεται τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 5, 6, 8, 10, 11, 12, 14, 18, 20, 95 καὶ 97 καθ' ὅσον τὸ Κράτος, λόγω ἐκδήλου ἀπειλῆς κατὰ τῆς δημοσίας τάξεως καὶ ἀσφαλείας τῆς χώρας ἐξ ἐσωτερικῶν κινήσεων. Ὁ ἡμέτερος ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπουργὸς Δημοσιεύσεως καὶ ἐκτελέσει τὸ διάταγμα τοῦτο. Ἐν Ἀθήναις τῆ 21ης Ἀπριλίου 1967. Κωνσταντῖνος, Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων. Τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον. Ὁ Πρόεδρος καὶ τὰ Μέλη.»

Λυποῦμαι ποὺ ἡ ἐφημερίδα εἶναι σιωπηλὴ μέσο ἐπικοινωνίας, καὶ δὲν μπορῶ νὰ μεταδώσω τὴν ἄμεση ἀ-

δικὴ ἀντίδραση, τὴν ἐκρηξὴν ποὺ προκάλεσε αὐτὴ ἡ ἀναγγελία «Ποίος πρόεδρος, ποῖα κυβέρνηση, ἀφοῦ εἶχαν ὅλοι, ἡ περίπου ὅλοι συλληφθῆ; Καὶ ὁ βασιλεὺς; Εἶναι μέσο στὸ κίνημα, ἢ βάζουν τ' ὄνομά του, ὅπως βάζουν τοῦ Κανελλόπουλου; Τὶ εἶδους ψεῦτες εἶναι αὐτὸ ποὺ κρατοῦν τὸν τόπο; Πὼς ἔξαπατοῦν ἀνώμυμος ὅλη τὴν Ἑλλάδα; Μὲ τί δικαίωμα;... Ἐμεῖς ἐδῶ μέσα, καὶ ἐμεῖς. Ἀλλὰ ὁ ἄλλος κόσμος τί γίνεται; Ὁ κοσμάκης; Καὶ οἱ τίμοι ἀξιωματικοί; Τὰ ὄψια φανταράκια;»

Πάλι ἐμβατήρια, πάλι νέα ἀνακοίνωση:
«Ἀπαγορεύεται: Ἀπὸ σήμερον καὶ μετὰ νεωτέρας διαταγῆς, ἀπαγορεύεται ἡ κυκλοφορία εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως πάσης φύσεως ὀχημάτων καὶ πεζῶν. Ἀπὸ σήμερον καὶ μετὰ νεωτέρας διαταγῆς κλείνει τὸ χρηματιστήριον ἁείων καὶ ἐμπόρευμάτων. Ἀπαγορεύεται ἡ ἀνάληψις καταθέσεων ἐκ τῶν Τραπεζῶν καὶ Ταμιευτηρίων. Ἀπὸ σήμερον 21 Ἀπριλίου 1967, παρατείνεται ἡ προεξέταση ἐμφανίσεως συναλλαγματικῶν καὶ γραμματίων ἐπὶ δεκαήμερον. Ἀπὸ σήμερον ἀπαγορεύεται ἡ ἀγορὰ χρυσῶν λιθῶν καὶ γενικῶς ἔνους συναλλάγματος. Οἱ-

δήποτε ἀπόπειρα ἀποκρύψεως ὑπὸ ἐμπόρων τροφίμων, θὰ θεωρηθῆ ὡς δολιοφθορά. Παρακαλοῦνται ὅσοι ἀπὸ τὴν πολιτικὴν ἀρχὴν ὀριζοῦν ἀπόπειρα ἀποκρύψεως τροφίμων, παρ' ἐμπόρων τὴν ὁποῖαν ἤθελον ἀντιληφθῆ. Ἀπὸ σήμερον, διακόπτονται τὰ μαθήματα εἰς τὰ σχολεῖα στοιχειώδους καὶ μέσης ἐκπαίδευσσεως, ἑπίσης καὶ τῶν ἀνωτάτων σχολῶν.»

Ὁ Ἐθνικὸς Σταθμὸς, τώρα μεταδίδει ἀκριβῶς τὸ ἴδιον πρόγραμμα. Καὶ ἐπαναλαμβάνεται κατὰ τακτικὰ διαστήματα ἡ πρώτη ἀνακοίνωση, αὐτὴ περὶ ἀρχηγοῦ, ὁ ὁποῖος ὅμως, μένει ἀκόμη ἀνώνυμος. Ἐν τῷ μεταξῷ, ἡ πόλις ἔσπασε. Μιὰ γυναῖκα θγαίνει στὸ μπαλκόνι τοῦ ἀπέναντι Ἑνδοδοχείου καὶ φωνάζει σὲ μιὰ γειτόνισσα. «Κίνημα! Κίνημα! Ἀσπροντυμένους νοσοκόμους φαίνεται στὰ μπαλκόνια τῆς Πολυκλιλικῆς, γωνία Πειραιῶς καὶ Σωκράτους. Βγαίνουν, κυττάζουν τὰ τάνκς, τὰ «μπλόκα» ποὺ στοματοῦν κάθε κίνηση. Ἐσπασμένοι, φέρνουν ἄλλες νὰ δοῦνε τὸ θέαμα.

«Τί γίνεται τώρα;»

«Τώρα φτιάχνουν ἕνα φανταστικὸ κίνημα, ἕνα κομμουνιστικὸ κίνημα, ποὺ δὲν ἔχουν μόλις προλάβαν... Καὶ θ' ἀρχίσουν συκοφαντίες, διαγμοί, δίκες!..»

«Γι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ ἐκδοθῶμε...»

«Καλῶς τον!».

Ὁ Τάκης Λαμπρίας, διευθυντὴς τῆς «Μεσημβρινῆς», εἶχε ἐσκηνίσει πρὶν ἀπὸ τίς ἔξῃ ἀπὸ τὸ σπίτι του, διασπαστικός, ἀγούροῦνημένος καὶ ἀμέριμος. Οὔτε καταλάβαινε τί γινόταν, δὲν σταμάτησε ὅταν τοῦ κάνανε σήμα, ἔπιασε ἀμέσως ἀγριο καυὰ, με τοὺς στρατιωτικὸς καὶ παρὰ λίγο νὰ τὸν... ἐκτελέσουν. Τελικῶς τὸν συλλάβαν, τὸν ἐπέλασαν σ' ἕνα τμήμα, κι ἐκεῖ πῶς εἶπνε καὶ ἀντελήφθη τὴν κατάσταση. Τότε ἐξήγησε ὅτι τὸ σπίτι του ἦταν σπῆν ὁδὸ Σωκράτους καὶ τὸν ἀφήσαν νὰ φύγῃ καὶ νὰ ἐρθῆ στὰ γραφεῖα.

Μόλις ἤπιε μιὰ γουλιὰ καφέ, ἄκουσε τὰ λίγα ποὺ ἔβρω καὶ ἐπῆρε μιὰ ἀναπνοή, ἄρχισε τὴν ἀνάλυση:

«...Ἄν τοὺς ἔφερε ὁ φόβος ὅτι οἱ ἐκλογὲς θὰ ἐβγαζαν Παπανδρέου — παρὰ τὴν ὑπάρξιν Κανελλόπουλου — τότε ἡ λογικὴ συνέπεια εἶναι, ὅτι πρῶτον, δὲν θὰ γίνων ἐκλογές...»

«Καλὰ, αὐτὲς τίά...»

«Μιὰ στιγμὴ. Ἕνα - ἕνα. Πρῶτον, δὲν θὰ γίνων ἐκλογές. Αὐτοὶ θὰ διατηρῶσιν τὴν ἐξουσία μέχρι ὅτου κρίνουν ὅτι τὸ κράτος θὰ ἔχῃ ἀποπαπандρέοποιηθῆ καὶ θὰ γίνων αὐτὲς οἱ δηλητηριάζεις κατὰ τέτοιο τρόπο, ὥστε ἀν ἐπανέλθῃ ἡ ἐλεύθερη ζωὴ νὰ εἶναι βέβαιοι ὅτι ὅταν γίνων ἐκλογές, τότε ἐξήρθον στὰ πράγματα οἱ Ἐθνικοφρονες...»

«Οἱ Ἐθνικοφρονες; Δὲν ξέρω. Ἐρώτημα λοιπὸν, ἡ πιὸ προωθημένη συνέπεια. Πρέπει νὰ ὑπάρξῃ καὶ πολιτικὴ γραμμὴ καὶ πολιτικὴ στήριξη. Πρέπει νὰ ὑπάρξῃ δηλαδὴ καὶ ὁμῆς πολιτικῶν, ποὺ θὰ συνδεθῇ με τὴν κατάσταση. Συνεπῶς, αὐτὴ ἡ ἐκδοχὴ δείχνει ὅτι θὰ κρατήσῃ αὐτὸ τὸ πράγμα ἐπ' ἀρκέτων καὶ ὅτι σὲ κάποια δεδομένη στιγμὴ, ἡ χούντα θὰ ἀναθεσθ, πῶς τὸ λένε, νὰ προβληθῶν ὠρισμένα κόμματα ἐδικτατορῶσι, τὰ ὁποῖα θὰ κάμουν καὶ μιὰ ἐπίφαση κοινοβουλευτισμοῦ. Μέχρι ἐδῶ εἶναι λογικὰ αὐτὰ;»

Καὶ «ναί», καὶ «μμ», ἀκούστηκαν.
Καὶ σταματῶ ἐδῶ γιὰ λίγο γιὰ νὰ φθάσω στὸ σήμερον. Καὶ νὰ πῶ, ἄλλη μιὰ φορὰ, πόσο ἀπῆθαν ζωντανά. Λογικὰ ἀκούονται αὐτὲς οἱ πρῶτες ἀντιδράσεις. Καὶ πῶς στίς ὁκτώ τὸ πρωτὶ τῆς 21ης Ἀπριλίου εἶχαμε ἤδη δεφτῆσιν τὴν χούντα, χούντα...

ΑΥΡΙΟ: Οἱ Ἐνὸς σταθμοὶ μιλοῦν γιὰ «βασιλικὸν πραξικόπημα». — Τὸ ἀνακωθέν ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο. — Ἐπίασαν τὸν Κανελλόπουλο. — Πολλοὶ τραυματίες. — Σπαντιδάκης καὶ Λυγέρης.

ΠΩΣ ΑΝΟΙΞΑΝ ΟΙ ΠΟΡΤΕΣ ΣΤΗΝ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ

21 'Απριλίου 1967: 'Η 'Αθήνα κοιμάται ελεύθερη
και ξυπνάει αιχμάλωτη.

Χρονικό
της
ΕΛΕΝΗΣ
ΒΛΑΧΟΥ

3ον

"Άλλη μία φορά, θέλω να υπενθυμίσω στους άγνωστους, ότι στην αρχή αυτού του χρονικού δεν περιγράψω τί έγινε την 21η 'Απριλίου, αλλά, τί καταλάβαμε, τί μάθαμε, κλεισμένοι μέσα στα γραφεία της «Καθημερινής», τί έγινε. Θέλω να ξαναζωντανέω, μιά και έχω πρόχειρη την μαγνητοταινία που συμπληρώνει την μνήμη, την ατμόσφαιρα εκείνων των ημερών. Και την κλιμάκωση της προδοσίας, της απάτης, του ψεύδους. Τά πλαστά ανακοινωθέντα, τις ύποκλιπές των ύπογραφών, την εκμετάλλευση του όνοματος του Βασιλέως, των μελών της ήδη συλληφθείσας κυβέρνησης, που υποτίθεται είχε καλέσει τον στρατό να αναλάβει την διοίκηση της χώρας, λόγω έσωτερικού κινδύνου...

Ψέματα πελώρια, άδιάντροπα, άσυγχώρητα που διήθησαν τους κινηματίες τις πρώτες ώρες, περισσότερο και πιο άποτελεσματικά από τα τάνκς. Διότι ο κόσμος — ο πολύς κόσμος — τους πίστεψε. Τους πίστεψε, διότι ήταν λογικό να τους πιστέψει. Τους πίστεψε, γιατί δεν μπορούσε να φαντασθεί, ότι οι άνθρωποι που κρατούσαν τις θέσεις - κλειδιά, που είχαν την ευθύνη της σφαλείας και της άκεραιότητας της χώρας, ήταν μέτριοι δέξιματικοί, άμφιβόλου ποιότητας και ήθους, ήδη από δεκαετίες γνωστοί ως «συνωμοτικοί» χαρακτήρες. Ίσως οι άληθινοί ύπαιτιοί, αυτοί που δεν άνοιξαν μόν ο ίδιοι, αλλά άφησαν τις πόρτες της 'Ελλάδος άνοιχτές για να μπη ή δικτατορία, είναι όσοι τους άγνώριζαν και τους επέτρεψαν να κρατούν αυτές τις θέσεις.

*

*'Αλλά έχουμε άφψει τον Τάκη Λαμπρία, να μιλήσει:

«...Τώρα υπάρχει και άλλη έκδοχή. Διότι άπωσθήποτε στην πρώτη τους εμφάνιση δεν μπορούν να πουν ότι «εμείς έσασει μεταβάλλουμε την 'Ελλάδα σε δικτατορία». Σε καμμία περίπτωση... Είναι οι 'Αμερικανοί, είναι ή διεθνής κοινή γνώμη. 'Αλλά για να δούμε. 'Ας πούμε ότι πράγματι έτρομοκρατήθησαν από τις κουνιές περί επανάστασης του Παπανδρέου και σκεφθήκανε ότι ένδεχομένως, αν κερδηθούν οι εκλογές από την ΕΡΕ, θα είχαμε επανάσταση, διαμαρτυρίες, διαδηλώσεις, και συνεπώς, έχουμε περίπτωση προληπτικής άντεπαναστασίως». «Αυτό», διακόπτει ό Νικολόπουλος, «ή μήπως β' άποκαλύπτοντο τα σχέδιά τους και ή ΕΡΕ άκόμη τα τους έβαζε στο περιθώριο;...».

*

— Τι ώρα είναι;
— Έντεκα...

Τώρα οι 'Ενοί σταθμοί βουζουν από 'Ελλάδα. 'Αναπόφευκτα όλοι μιλούν για «Βασιλικό προεϊκόνημα». Κοιμένες είναι θέβαια όδες οι συγκοινωνίες, κλειστό τό άεροδρόμιο του 'Ελληνικού. 'Όλοι οι δημοσιογράφοι του κόσμου άγωνίζονται να βρουν τρόπο να κατεβουν στην 'Αθήνα.

«Εμείς, κυμαινόμαστε μεταξύ άισιοδοξίας και άπισιοδοξίας. Σάν καλό σημάδι θέλωμε, ότι κανένα καινούργιο ανακοινωθέν δεν έχει άκουσθή. Οι σταθμοί άναμωσαν τό ίδια και τό ίδια. 'Αλλά πάλι πώς ξεμπλέκει μιά τέτοια κατάσταση; Τό πολύ άνέκδοτο με την τίγρη, έσώνρχεται στη μνήμη όλων μας. Τό δύσκολο δεν είναι ν' άνέβη στην πλάτη του τίγρη... ούτε και να σταθής εκεί. 'Αλλά πώς κατεβαίνεις; Και δεν ήταν ένας και δυό που είχαν άνέβη στην πλάτη του τίγρη, που είχαν ήδη υπερθεωρήσει με μιά τρομακτική περιπέτεια, από την όποια πώς να ξεμπλέξουν χωρίς να φαγωθούν;

Γύρω από τις δώδεκα, είχαμε επισκέπτες. Περνώντας πώς από μπλόκα, στο κρυφά, από πίσω πόρτες, ήρθε ό Κώστας Ψύχας των «Εϊκότων», ό 'Αλκαίος 'Αγγελόπουλος, φίλος και άναποκριτής Ξένων έφημεριδών.

«Πώς τα καταφέρατε; 'Εμείς έδώ, για πρώτη φορά στη ζωή μας είμασταν τόσο άπομονωμένοι. Ούτε σε πολέμους, ούτε σε κινήματα, δεν βρεθήκαμε ποτέ τόσο κλεισμένοι!». «Νά του πω — λέει ό 'Αγγελόπουλος. 'Εγώ έκανα τό έξης: 'Ετραβήξα και έπηγα Μεγάνδρου. Μετά έμπήκα σε μιά στοά, ή όποια θγαίνει πίσω από τό τάνκ, που είναι στυαματινέο Πειραιώς και Μεγάνδρου. 'Υστερα μπηκα στη στοά και γλίτσησα 'ίσαιμα έδώ. Δεν με είδαν. Είναι και κατάκοποι...».

'Από τα πρώτα μέτρα των πραξικοπηματιών, ή απαγόρευση της κυκλοφορίας. 'Όστόσο, μερικοί παραβάτες βαδίζουν στην έρημη όδό 'Ερμού.

«Λέγε νέα!». «Προσπαθούν να πείσουν τον Βασιλέα Κωνσταντίνου να τους ύποστηρίξει. 'Η τουλάχιστον να μνη τους καταγγείλουν...». «Πού τό ξέρετε;». «'Ετσι λένε. 'Αν κρατήσει, άν δεν ένδώση, τότε πάει τό κίνημα. 'Απέτυχε! Είναι γενική ή έντύπωση ότι ό Βασιλεύς δεν ύπογράφει άκόμη τό διάταγμα...». «Νά πάλι τό μεταδίδει τό ραδιόφωνο, ύπογεγραμμένο: «'Ο Βασιλεύς Κωνσταντίνος, ή κυβέρνηση, τά μέλη...». Τί άπατεώνες». «Λοιπόν, λένε ότι συνέλαβαν τον Κανελλόπουλο και ότι του σπάζανε την πόρτα...». «Ναί, αυτό τό ξέρομε...». «Πιάσαν τον Μητσοτάκη... στο «Βυζάντιο». Χθές βράδυ, στίς δύομισή. Πιάσαν τον Κόκκα...».

«Τόν πιάσαν; 'Εμείς μάθαμε ότι τον Κόκκα δεν τον βρήκαν και ότι πιάσαν τον 'Ανδρουλιδάκη». «'Ετσι λένε. Τώρα ό,τι σάς λέμε, είναι από άλλους, που τ' άκουσαν από τρίτους... Τό μόνο θετικό, που έρχεται από πολλές πλευρές, είναι ότι έχει εξαφανισθή ό Μπίτσιος. Τόν συλλάβαν; Κρύφθηκε; Κανείς δεν ξέρει. Πάντως, ή κόρη του Μπίτσιου ήρθε στίς 6½ τό πρωί σε μιά γειτόνιασα του Κώστα Τριανταφυλλίδη και είπε ότι «πιάσαν τον πατέρα της». 'Αλλά στίς 6½ και μισή ό Μπίτσιος, μαζί με έναν άλλο,

άγνωστο, ξαναγύρισε σπίτι του με αυτοκίνητο. 'Ανέθηκε για λίγο, και ύστερα ξανάφυγε. Λένε ότι συνέληφθη ό 'Αρναούτης...».

«'Ο 'Αρναούτης! Τότε ό Κωνσταντίνος είναι άποσωδηπότε άπ' έξω!».

«'Εγώ πήγα στον 'Αχιλλέα Γεροκωστόπουλο, στίς 7½ τό πρωί, και κτύπησα, κτύπησα, αλλά κανείς δεν μ' άνοιξε. Φαίνεται ότι τον πιάσαν και ότι ή γυναίκα του και τά παιδιά του φύγαν, ότι πήγαν σε κάποιο συγγενικό σπίτι...».

«Για λίγο άνοιξαν και τά μπακάλικά κοντά στο Κολωνάκι, κι έτρεξε ό κόσμος σαν τρελλός. Τώρα πάλι τά κλείνουν. Και με τά τηλεφωνα, τά ίδια. Στο Φάληρο, για παράδειγμα, τά τηλεφωνα δουλεύουν. Παίρνεις ό,τι θέλεις — εκτός από 'Αθήνα. Και είχα και έφημερίδες. Και είδα και την «Καθημερινή», που ήταν ή μόνη που έγραφε κάτι λίγα...».

«Για πέστε μας — ρωτήσαμε γενικά — τί λένε, τί φαντάζονται, ποιός είναι επικεφαλής; Ποιός είναι δυνατόν να τό έχη κάνει;».

«Σταθήτε να δητε — συνέχισε ό 'Αγγελόπουλος —, μου λέγανε, αυτές τίς ημέρες, πρό 15 ημερών δηλαδή, ότι ήταν σε άναζήτηση δικτάτορος...».

«Ποιός;». «Τού Βάσου Βασιλείου είναι ή κουβέντα. Είπαν για τον Τσακαλότο. 'Αλλά ότι ό Τσακαλότος έβαλε έναν όρο: να μην πειράξουν αυτούς του 'Αστίδα...».

'Ακούγαμε τί λέγανε, άκούγαμε και τό ραδιόφωνο, κατεβαμένο σε ένταση, που έπαιζε συνέχεια έμβατήρια, διακόποντας μόνο για τίς ανακοινώσεις, πάντα τίς ίδιες. Ούτε δίνοντας άλλες είδησεις, Έένες, ούτε τί γινότανε στον ύπόλοιπο κόσμο δεν είχε μεταδώσει από τό πρωί. Και έμεις όλοι, λέγαμε τά ίδια... 'Όλοι. Θα έπρεπε να έχη κανείς τον καιρό και την ύπομνη ν' άκούσει την ταινία, ν' άκούση πόσο όλοι, πιστεύαμε ότι είχε φθάσει ή ώρα να έπιθληθή ό πολύ νέος Βασιλεύς.

Σέ μιά στιγμή, κάποιοι έσανθυμήθηκαν τους 'Αμερικανούς. Και άκόμη και κάτι άλλο, που είχαμε ξεχάσει:

«Θυμάστε έδώ και λίγες μέρες, ένα άρθρο του Νιού Γκόρκ Τάιμς, όπου περίπου έλεγαν: «Προσέξτε Κυρία Βασιλέα, να μην κάνετε δικτατορία;». Και εκείνη την σειρά των άρθρων, που ήταν περίεργα και μετέδιδαν ένα τόνο ύπερβολικού έκνευρισμού;».

«Δηλαδή κάτι ξέρανε οι 'Αμερικανοί;». «'Ισως κάτι φοδόντουσαν...».

«Αυτό είναι άστεία. 'Εδώ αφινιδιαστήκαμε όλοι! 'Όλοι! Κανείς δεν είχε λόγο να άνησυχήσει. 'Εκτός άν αντίθετως ή σχετική ήσυχία, ή άλουφια των άριστερών, ήταν τό ύποπτο στοιχείο...».

*

Τό χωριτικό καμπαόκι, σταμάτησε πάλι την κούβεντα. Και έσφηνικά άκούστηκε ό 'Εθνικός Ύμνος.

«Αυτό πολύ με άνησυχεί», είπε κάποιος.

«Μά πάντα έτσι αρχίζει τό πρωί!». «Ναί, αλλά τώρα δεν είναι πρωί. Τώρα είναι μεσημέρι δώδεκα...».

Αυτοί οι φόβοι μας άποδείχθηκαν λανθασμένοι. Τα τρία άκρίβως επανέλαθε τό Ε.Ι.Ρ., τό ίδια δελτία που είχαν άκουσθή από των 'Ενόπλων, από τις εφη και μισή τό πρωί. Και στο τέλος, είπε: «Τώρα σάς συνδέομε με τον Σταθμό 'Ενόπλων Δυνάμεων, όπ' όπου θα παρακολουθήσετε, προσωρινά, τό πρόγραμμα».

«'Όποτε κλείνει ό σταθμός;». «Στάσου, κάτι καινούργιο λέει».

Πράγματι, κάτι καινούργιο, διόλου ένθαρρητικό, έλεγαν τό κουτί με μιά άγνωστη φωνή, που μετέδιδε διαταγές άγνωστων, με άγνωστους σκοπούς:

«'Απαγορεύσεις: Μέχρι νεωτέρας διαταγής, απαγορεύεται εις τάς όδους της πόλεως πάσα κίνηση όχημάτων και πεζών. Οι έξελαβόντες εις τάς όδους, να επανέλθουν άμέσως εις τάς οικίας των. Μετά την δύση του ήλιου, πάς κυκλοφορών εις τάς όδους, θα πυροβοληθεί άνευ προειδοποίησης. 'Επιτρέπεται ή κυκλοφορία μόνον εις Ιατρούς, φαρμακοποιούς, και εις σοβαρά περιπτώσεις άσθενείας κατόπιν άδείας των οικείων άτυνομικών άρχών».

«'Όρσα! είπαμε. Και εκείνη την στιγμή έσανθήλε ό νέος γιατρός από τον Σταθμό Πρώτων Βοηθειών, που μάς είχε μιλήσει τό έφημερίωμα:

«Φριχτή κατάσταση. Στον Σταθμό δεν έχουμε τηλέφωνο. Τά άσθενοφόρα δεν μπορούν να κυκλοφορήσουν, τά έλέγχει ό στρατός. 'Ηρθαν πολλοί τραυματίες και ένας φωτογράφος. Κάτι φωτογράφιζε, φαίνεται, στους 'Αμπελοκήπους, και είχε ένα τραύμα, σοβαρό, από λόγχη. Στά τμήματα οι στρατιωτικοί έλέγχουν την 'Αστυνομία. Δεν της έχουν εμπιστοσύνη. Και άλλοιμονο σε όποιον άρρωστήση σήμερα. Πρέπει να βρή γιατρό, να τον συνοδεύση στον Σταθμό...».

«Κύττα! Φέρνουν στους στρατιώτες να φάνε». Κάποιος χάζευε από τό μπαλόνι, διακριτικά, και μάς φώναζε να δούμε. Τί φαί; «Ένα άνοιχτό καμión είχε φθάσει στην όδο Πειραιώς, γεμάτο ψωμιά, και ένας στρατιώτης τό μοίραζε στους όπλίτες μέσα στο τάνκ, στην αυτοκίνητα, και στους πεζούς στρατιώτες. 'Ηταν οι περισσότερο πολύ νέοι, και φαίνοντουσαν τώρα και κουρασμένοι, και φοβισμένοι.

— Τι ώρα είναι;
— Δύο.

*'Άλλος επισκέπτης μάς έφερε τό πρώτα νέα του Βασιλέως:

«Τόν είδα, έγώ, καθώς έφθανε, με τό αυτοκίνητό του εκεί έξω από τό σπίτι του Μπίτσιου. 'Ηταν κατακίτρινος. Φορούσε ένα άνοιχτό μπλε ποκάμισο. Μερικοί τον άναγωνιάσανε. Έίχε κάποια μικρή κίνηση ό δρόμος και τον χειροκροτήσανε. Δεν βρήκε τον Μπίτσιο, και ξανάφυγε, και σε λίγο, ξαναήλθε. 'Ηταν μαζί του ό Σπαντιδάκης...».

«'Ο Σπαντιδάκης; Θυμάσαι; με ρωτήσανε. Βέβαια θυμόμουν. Και επανέλαβα τό σκηνή, τον διάλογο που είχαμε, στα γραφεία της «Καθημερινής» με έναν από τους ύπευθυνους της ΕΡΕ, λίγες μέρες πριν αναλάβη ή κυβέρνηση Κανελλοπούλου;».

«Ποιών βαθμό έλέγχου, από σύνολο των 'Ενόπλων Δυνάμεων, ύπολογίζετε ότι έχει ό νεοαποκτηθείς άρχηγός ΓΕΕΘΑ Ναύαρχος Σ. Αυγέρης, δεδομένου ότι είναι ή πρώτη φορά που ένας ναύαρχος τοποθετείται σ' αυτή τη θέση;» Και θυμάστε τί μάς είπαν: «Μά και ό αρχηγός του Γ.Ε.Σ., ό Σπαντιδάκης είναι δικός μας». Τώρα ποίανού είναι ό Σπαντιδάκης; Ποιών βοηθάει;

«Επενέθη ό Τάκης Λαμπρίας:

— Λοιπόν έγώ, άν δεν άκούσα τον Βασιλέα, με την φωνή του, ν' απαγγελή διαγγέλμα προς τον 'Ελληικό λαό, έξηγώντας τους λόγους της χούντας... άκόμη έλάθη.

ΑΥΡΙΟ: Για ένα κόσμο όλόκληρο αρχίζει ένα δρόμο. — 'Ο Κόλλας δέχεται την πρωθυπουργία. — Τά τηλεφωνα λειτουργούν έσφηνικά. — Πρώτη έπαφή με τον Βασιλέα.

ΠΩΣ ΑΝΟΙΞΑΝ ΟΙ ΠΟΡΤΕΣ ΣΤΗΝ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ

Χρονικό
της
**ΕΛΕΝΗΣ
ΒΛΑΧΟΥ**

21 'Απριλίου 1967: 'Η 'Αθήνα κοιμάται ελεύθερη και ξυπνάει αιχμάλωτη.

4ον

Είμαστε πάντα την ίδια ημέρα, την ίδια ατελείωτη Παρασκευή 21 'Απριλίου, 1987.

—Τι ώρα είναι;
—Τέσσερις...

Από το πρωί, δεν υπάρχει ακόμη καμιά εξέλιξη. Ούτε καλή, ούτε κακή. Οι Έξνοι σταθμοί, μη γνωρίζοντας τίποτα περισσότερο από μας, μεταδίδουν τις πιο άπισθνες πληροφορίες. Στις τρεις, το Παρίσι είχε ένα πρόγραμμα που κράτησε σχεδόν μισή ώρα, με ειδήσεις, σχόλια, αναλύσεις, προγινωστικά. 'Η 'Αθήνα, είναι τώρα η πιο άπομονωμένη πόλη του κόσμου. Έχουν ακυρωθεί όλα τα δρομολόγια, δεν υπάρχει καμιά επίκαιρο-νώνια, ούτε τηλεφωνική ούτε δια της διπλωματικής οδού. Αί συγκλίνοσσαι πληροφορίες είναι ότι επικράτησε στρατιωτικό κίνημα που εδλόγησε ο «Βασιλιάς», γιά να σώσει την δεξιά από τον κίνδυνο να κερδίσει τις εκλόγες ο Γεώργιος Παπανδρέου. Επίσης, ότι 'Αμερικανός στρατηγός δήλωσε ότι δεν ύφιστανται άνησυχία γιά την αμερικανική βάση του 'Ελληνικού, ούτε και γιά τις αμερικανικές οικογένειες. Και ότι εκπρόσωπος του ΝΑΤΟ δήλωσε ότι το ΝΑΤΟ διατηρεί επικοινωνία με την 'Ελλάδα και ότι ένας PORTE - PAROLE της PORTE DAUPHINE είπτε ότι το ΝΑΤΟ θεωρεί ότι η ύπόθεση είναι αποκλειστικά εσωτερική της 'Ελλάδος.

Λίγο αργότερα κάποιος άλλος σταθμός του οποίου δεν άναγνωρίσαμε την προέλευση άنةφερε ότι η μόνη πηγή πληροφοριών από τάς 'Αθήνας ήταν η Τουρκική πρεσβεία, και ότι είχε συλληφθί ο Γεώργιος Παπανδρέου.

Απ' έξω από τό κτίριο, οι δρόμοι που είχαν λίγο ζωντανέψει τό πρωί, είχαν πάλι έρημώσει. Και από τά γραφεία της «Καθημερινής», οι περισσότεροι είχαν φύγει — δεν είχαν δουλεία, και θέλανε να δοκιμάσουν να φθάσουν σπίτι τους.

Τήν άγωνία της νύχτας, την ζωηρή νευρικήτητα των ηρωικών ώρων είχε άντικαταστήσει η κόπωση και η μελαγχολία. Και δεν βοηθούσε και η άφύσικη άτμόσφαιρα της «Καθημερινής» — σιωπηλή και έρημη, εκεί που κανονικά δεν σταματούσε ο πυρετός, η φασαρία, ο κόσμος, τό άνέθε - κατέθε, οι μηχανές, τά τηλεφώνια, τά τηλετάπα — όλοι ο φιλικός, πολύμορφος θερμός θόρυθος. Καθώς μιλούμε μεταξύ μας, καμιά φορά μιλούμε και κατ' εύθειαν στό μικρόφωνο. Ξεσπάμε κατ' άποίο τρόπο. 'Αντιγράφω έναν από τους πολλούς μονολόγους, χωρίς καμιά άλλαγή:

«...Γιά ένα κόσμο όλόκληρο, αρχίζει ένα δράμα. Γιά τά νέα παιδιά που θά ζήσουν μέσ' την μελαγχολία του έγκλωβισμού. Αύτοι οι άνθρωποι που κάνανε σήμερα αυτή την πράξη, δεν πρέπει μόνο να είναι έγκληματίαι, πρέπει να είναι και ήλίθοι. Και θά έχουν και όψη... Πόσα χρόνια, άραγε, θά ζανκαίνη ο τόπος γιά να βρεθί πάλι εκεί που ήταν χθές;...»

Πρόσθετος λόγος θλίψως και άνησυχίας, είναι μία περίεργη εξέλιξη στην άτμόσφαιρα των ελληνικών εκπομπών. Τά στρατιωτικά έμβλήματα, τά θούρια, οι διεγερτικές πολεμικές μουσικές έχουν εξαφανισθί και έχει άρχισί ένα ρομαντικό... ναούρισμα. 'Από τά χρονοντούλατά του ΕΙΡ, έχουν άνασεί διάφορα ληρονημένα, γλυκανάλατα τραγουδάκια και πλασιώνουν μ' αυτά τις άνακαίνωσεις και μερικά νεοεμφανισθέντα σοσιαλιστικό-δικτατορικά συνθήματα.

Τό πρόγραμμα, που δεν σταματάί διάλου, προχωρεί μέ αυτόν τον τρόπο. Πρώτα ένα από τά πλαστά διαγύγματα, ύστερα τραγούδι: «Πάμε μία βόλτα στό Φαληράκι...». 'Υστερα σύνθημα: «Θά γκρεμισούμε τά τείχη της φαυλοκρατίας, και πάλι «Ριρί, Ριρί, Ριρί...», άνακωνώσεις, άπαγορεύσεις και «Τιρίτιμα», σύνθημα: «Δίκαια κατανομή εισοδήματος γιά όλους». Και προχωρεί μέ: «Κανένα δεν ξερούμε, και κανείς δεν μας ξερεί...».

Γιατί; άναρωπιώμαστε. Τι είναι αυτός ο συνδυασμός του ψεύδους και της σάχλας; Τι σημαίνει; Τι προδίδει; «Είναι γιά να δώσουν την έντύπωση στόν κόσμο τό γυρίζουμε στό «καλά» παλιά χρόνια. Μήν ξεχνάμε ότι τό

Στά 'Ανάκτορα, λίγο πριν από την άρκμοσσία της «κυβερνήσεως» Κόλλια, τό βράδυ της 21ης 'Απριλίου 1967. 'Αριστερά: ο Γεώργιος Παπαδόπουλος εύτυχής γιά την έπιτυχία του σατανικού σχεδίου του. Δεξιά: οι «ύπουργοί», στρατιωτικοί και μή.

μπουζούκι θεωρείται νεανικό, άμαρτωλό και άριστέρο...». Κάπου πρέπει να έχη σκαλώσει η ύπόθεση, είπαμε κατό τις πέντε, αλλά αυτή τη φορά, άκριβώς στις πέντε και τέταρτο, άπεδείχθη ότι είχαμε λάθος. Δεν είχε σκαλώσει — αντίθέτως, προχωρούσε προς την μοιραία εξέλιξη:

«Εκτακτο δελτίο ειδήσεων: «Τήν 7ην έσπερινήν ώρα της σήμεραν άρκισθη ένώπιον της Α.Μ. του Βασιλέως είς τά 'Ανάκτορα 'Αθηνών ύπό του 'Αρχιεπισκόπου 'Αθηνών και πάσης 'Ελλάδος η νέα 'Εθνική Κυβέρνησις ύπό τόν Εισαγγελέα του 'Αρείου Πάγου κ. Κόλλιον Κωνσταντίνον. 'Η σύνθεσις της οποίας έχει ως άκοιούθως: Πρόεδρος Κυβερνήσεως ο εισαγγελεύς του 'Αρείου Πάγου κ. Κόλλιας Κωνσταντίνος. 'Αντιπρόεδρος Κυβερνήσεως και ύπουργός 'Εθνικής 'Αμύνης ο άρχηγός του ΓΕΣ άντιστρατήγος κ. Σπαντιδάκης Γρηγόριος.

Ύπουργός Συντονισμού ο συνταγματάρχης Πυροβολικού κ. Μακαρέζος Νικόλαος.

Ύπουργός 'Εσωτερικών ο ταξίαρχος κ. Παττάκος Στυλιανός.

Ύπουργός Προεδρίας Κυβερνήσεως ο συνταγματάρχης Πυροβολικού κ. Παπαδόπουλος Γεώργιος.

Μετά την άρκμοσίαν της κυβερνήσεως συνήλθε τό ύπουργικόν συμβούλιον είς πρώτην συνεδρίασιν. Τά όνόματα έτέρων μελών της 'Εθνικής Κυβερνήσεως θά ανακοινωθούν είς νεώτερα δελτία μας.»

«'Ο Κόλλιας! 'Εσθ' όπου τον ξέρεις καλά — ρωτάμε πάλι τον Τάκη Λαμπρία — νομίζει ότι είναι άνθρωπος να δεχθί να συμμετάσχη σε τέτοια κυβέρνηση;...»
«Φοδούμαι ναί».
«Καλά, γιατί;»
«'Από κομμουνιστοφοβία...».
«Δηλαδή, τέλος, τέρας, αλαία;».
«'Αν είναι όλα αυτά άλήθεια...».

Τό πρώτο πλαστό άνακοινωθέν, μας έδινε άκόμη μερικές έλπίδες. Ίσως να ήταν και αυτή η «έκτακτη άνα-

κοίνωση» όλόκληρη ψεύτικη. Να μήν ύπήρχε ούτε Βασιλεύς, ούτε Κόλλιας, ούτε κυβέρνηση, όπως δεν ύπήρχε στο περίφημο «'Αγωγή έκρήθμου καταστάσεως, και εσωτερικών κινδύνων...»

«...» 'Αν είναι άλήθεια ότι δάλανε τον Κόλλια, η γκάφα είναι τρομερή. 'Ο Κόλλιας είχε συνδεθί στην συνείδηση ενός όλοκληρου κόσμου, με την ύπόθεση της δολοφονίας Λαμπριάκη...»

«Καλά, πάντως είναι ένας σοβαρός άνθρωπος. Πώς δέχεται να μπλέξη σε μία τέτοια ιστορία;»

«'Από κομμουνιστοφοβία, όπως είπα, πρώτον, και ίσως διότι του τό ζήτησε ο Βασιλεύς, δεύτερον. Θά έχωμε στό σίγουρα μία κυβέρνηση έντονώτατα δεξιά...».

«Βλέπετε έσεεις όλοι πιά, κανένα τρόπο να γλυτώσουμε;»

«...Μόνο ο Βασιλεύς. Αύτοι κινδυνεύουν μόνο άν δεν έχουν εξασφαλίσει έκαστό τοις έκαστό τον Κωνσταντίνον. 'Ακόμη ο ίδιος δεν έχει έκτεθί. Δεν έχει μιλήσει, δεν τον έχουμε άκούσει. 'Αν δεν τους όρκισθί, άν δεν τους χαρίση νομιμότητα... Τότε ίσως...»

Τήν συζήτηση, που γυρνούσε τώρα πια μόνο στο έρωτημα «ήταν άλήθεια ή ψέματα;» ήρθε να διακόψη μία έντυπωσιακή σκηνή. Ένα ζωντανό, άγριο σκέτις, που είχε μόνο έμας γιά θεατές. Μία όμας από στρατιωτικούς, άστυνομικούς και άνδρες — άσφαλώς της 'Ασφαλείας — με πολιτικά είχαν όρμήσει μέσά σε κάτι γραφεία που ήταν άκριβώς άπέναντι από τό κτίριο της «Καθημερινής», και άκριβώς στο ίδιο ύψος με τά γραφεία, στον 5ο, όπου καθόμαστε. «Είναι τά γραφεία της Νεολαίας Λαμπριάκη» κάποιος θυμήθηκε. Καθώς ο δρόμος, η όδος Σωκράτους που μας χωρίζει είναι πολύ στενός και είχαν άνάψει φώτα, μπορούσαμε να παρακολουθήσαμε κάθε τους κίνηση. Και όλη την άσκαψη, άνατριχιαστική άγρίο-

τητα. 'Όπως δεν ήταν κανείς μέσά στό γραφεία, άνδρες ίσαμε εκεί πάνω επίπιθεντο στό έπιπλα, στις ντουλάπες, στό άμυχά σάν να ήταν ζωντανά. Κλωτσούσανε τις πολυθρόνες, σπάζανε τις καρέκλες, άναποδογύριζαν τό συρτάρι, κατόστρεφαν τό έπιπλα, σχίζανε τις κουρτίνες, πετούσαν χώνυ ποτήρια, τασόκια, ξεριζώναν τηλεφώνια, λάμπες. 'Ακόμη και τά χαρτιά, τά βιβλία, τά ντισσιέ τά ρίχνανε όλα στό πάτωμα, με μία λύσσα που ξεπερνούσε τη λογική.

Κλείσαμε τις δικές μας κουρτίνες, άνάψαμε τό φώς και πάλι άθεράπειτοι είχαμε άλλο ένα διάλειμμα έλπίδος. Γιατί δεν μας έλεγαν τίποτε γιά την «άρκμοσσία»; Είχε περάσει η ώρα, έπτά, έπτά και μισή, όκτώ, και τίποτα.

Ήταν άκριβώς όκτώ και είκοσι, όταν σταμάτησε τό πρόγραμμα και έπαύσε πάλι τον Εθνικό Ύμνο. Και αυτή τη φορά τά κακά μας προαισθήματα επαλήθευσαν:

«Τήν θην άπογευματινήν άρκισθησαν είς τά 'Ανάκτορα Τσιτοίου ύπό του 'Αρχιεπισκόπου 'Αθηνών κ. Χρυσοστόμου, ένώπιον του Βασιλέως, οι κάτωθι ύπουργοί: 'Εσωτερικών: κ. Οικονόμου - Γκούρας, πρεσβεύτες. Οικονομικών: Α. Ανδρουτσόπουλος, Παιδείας: Κ. Καλαμοκιάς, άρεοπαλίτης. Δημοσίων 'Εργων: Π. Τσαρούχης, άντεισαγγελεύς 'Αρείου Πάγου, Γεωργίας: Ματθαίου, Συγκοινωνιών: Δ. Οικονομόπουλος, 'Εμπορίου: Γ. Παπαδημητρακόπουλος, Βιομηχανίας: Ν. Οικονομόπουλος, άρεοπαλίτης. Δημοσίας Τάξεως: Π. Τσιτόμης. 'Εμπορικής Ναυτιλίας: Α. 'Αθανασίου, άντιναύαρχος έ.δ. Κοινωνικής Προνοίας και 'Υγίεινης: Ε. Πουλαντζός, Ύφυπουργός 'Εθνικής 'Αμύνης: Γ. Ζωιτάκης, άντιστρατήγος. Ύφυπουργός Συντονισμού: Ο. Ροδινός.»

Παπαδόπουλος; Παττάκος; Μακαρέζος; Γιά τον πρώτο είχαμε άκούσει μόνο μία παλιά και ύποπτη ιστορία σαμποτάζ. Γιά τον δεύτερο ότι ήταν άντιπαθής και άσημνος, γιά τον τρίτο άπολύτως τίποτε. Που είχαν βρεθί αύτοι οι τύποι;

Πάλι περιμέναμε ν' άκούσαμε τον Βασιλέα, αλλά πάλι δεν μίλησε. Μίλησε ο Κόλλιας.

«... Δεν ύπέμενε πλέον άλλος τρόπος σωτηρίας από την επέμβαση του Στρατού μας. 'Η επέμβασις αύτη βεβαίως άποτελεί έκτροπήν έκ του Συντάγματος, αλλά η έκτροπή αύτη ήτο έπιβεβλημένη δια την σωτηρίαν της Πατρίδος.»

Ποιοι είμεθα; Δεν άνήκομεν είς ουδέν πολιτικόν κόμμα και ουδέμιαν πολιτικήν παράειν είμεθα διατεθειμένοι να εύνοήσωμεν είς θάρος της άλλης. Δεν άνήκομεν ούτε είς την οικονομικήν όλιγαρχίαν, την όποιαν όμως δεν είμεθα διατεθειμένοι να άφήσωμεν να προκαλή την πείναν. 'Ανήκομεν είς την τάειν του μόχθου. Και θά σταθώμεν είς τό πλευρόν των πτωχών αδελφών μας 'Ελλήνων. 'Ελευνόμεθα άποκλειστικώς από πατριωτικά κίνητρα και έπιδιώκομεν να καταργήσωμεν την φαυλοκρατίαν. Να έξυγιάνωμεν τον δημοσίον βιον. Να άπομακρύνωμεν από τον οργανισμόν της χώρας την σήψιν από την όποιαν εκινδύνευσ. Να άποτρέψωμεν τον διχασμόν και την άλληλοσφαγήν προς την όποιαν μας κατηύθυνον κακοί 'Ελληνες και να δημιουργήσωμεν ύγιεις βάσεις δια την ταχείαν επάνοδον της χώρας είς τον άληθώς όρθόδοξον κοινοβουλευτικόν βιον...»

Και μέσά σε λίγα λεπτά, ένας κάποτε σοβαρός άνθρωπος, έτάφη όριστικά... *

«Ντρίγκ...»

Βόμβα να είχε έκραγη μέσά στό γραφεία δεν θά είχαμε όλοι ξεπεταχθί; σάν σούτες μόλις από κάποιο άλλο γραφείο άκούστηκε ένα τηλεφώνω να κτυπά. Σήκωσα τό άκουστικό, και ναί, δούλευε. 'Η επικοινωνία ήταν πάλι δυνατή.

Και ύπνησε μία τελευταία, η έντελώς τελευταία πια έκδήλωσις αισιοδοξίας.

Δεν είχαμε ακόμη άκούσει τον ίδιο τον Βασιλέα να μιλήσει.

Μήπως; 'Επήρα τον όριθμό του γραφείου Τύπου των 'Ανακτόρων:

«'Εμπρός... Μπορώ να μιλήσω με τον κ. Στέλιο Χουρμούζιο;»

«Ποιός τον ζητάει;»
«'Από την «Καθημερινή».

Είχα ήδη άναγνωρίσει ότι ήταν ο ίδιος ο Βασιλεύς στό τηλεφώνω. Είχε φαίνεται τρέξει κι αύτός ν' άπαντήση στό πρώτο, γιατί ήταν τό πρώτο τηλεφώνημα που άντηχότανε στό Παλάτι. Και εκεί όλα τά τηλεφώνια ήταν κομμένα από τό πρωί.

Τόν ρώτησα άμέσως:

«Είναι άλήθεια; Τους όρκίσατε; 'Ορκίσατε την κυβέρνηση Κόλλια;»

«Ναί, είναι άλήθεια. Δέχθηκα να τους όρκίσω. Δεν μπορούσα να κάνω άλλώς. Είχα μείνει μόνος. 'Έντελώς μόνος...»

Μιλήσαμε άκόμη λίγη ώρα. Δεν είχα πολλά να πω:

«Τουλάχιστον κρατηθίτε μακριά. Μήν τους πλησιάσετε, μήν τους δοηθάτε... Μήν αφήσετε να σας φωτογραφίσουν μαζί τους...»

'Εμοιαζε να συμφωνή. 'Αλλά χωρίς πεποίθηση. 'Εμοιαζε βαθειά θλιμένος και άπίθανα κουρασμένος.

«Τι ώρα είναι;»

«'Εννέα και μισή...»
«Κλείσε τό ραδιόφωνο...»

'Η αύλεια είχε πέσει στην πρώτη προξη του δράματος. Τά κακά χρόνια, άρχίζανε.

ΑΥΡΙΟ: 'Η 'Αθήνα ξυπνά, σχεδόν άμέριμνη... — 'Ο καθένας με την δική του «21».

ΠΩΣ ΑΝΟΙΞΑΝ ΟΙ ΠΟΡΤΕΣ ΣΤΗΝ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ

21 'Απριλίου 1967: 'Η 'Αθήνα κοιμάται ελεύθερη και ξυπνάει αιχμάλωτη.

Χρονικό
της
ΕΛΕΝΗΣ
ΒΛΑΧΟΥ

5ον

Τὴν ἐπομένη ἡ κίνηση ξανάρχισε στους ἀθηναίκοις δρόμους. Πεζοί, αὐτοκίνητα, τάνκς...

Μόνο όταν Εξημέρωσε τὸ Σάββατο 22 'Απριλίου, καί μπόρεσα πάλι νὰ ἐπικαινοῦμαι μὲ κόσμον, καταλάβαμε ὅτι ὁ καθ' ἕνα μας εἶχε ζήσει, τὴν προηγούμενη ἡμέρα, μιά διαφορετική, δική του 21ῆ 'Απριλίου.

Γιὰ μᾶς, πού τὴν εἶχαμε περάσει κλεισμένοι μέσα στὰ γραφεῖα τῆς «Καθημερινῆς» σὲ κατάσταση πολιορκίας γιὰ περίπου 30 ὥρες, ἡ ἡμέρα τῆς 21ῆς ἦταν ἡμέρα συμφοράς. Τὰ γεγονότα εἶχαν ἔστυλιχθῆ ὡς γραμμένα μὲ μεγάλα μαύρα γράμματα ἐπάνω στὸν φωτεινὸ οὐρανὸ τῆς 'Ελλάδος. Οἱ στρατιωτικοὶ πού εἶχαν καταλάβει τὴν ἐξουσία εἶχαν ἤδη ἀποδειχθῆ ψεῦτες, πλαστογράφοι, ἀπατεῶνες. Τὶ καλὸ μπόρουσε ποτὲ νὰ προκύψῃ στὸν τόπο ἀπὸ τέτοιους ἀνθρώπους;

Αὐτὴ τὴ βαθειὰ ἀνησυχία περιμέναμε νὰ τὴν δοῦμε ζωγραφισμένη στὰ πρόσωπα τοῦ κόσμου, ἐκεῖνο τὸ πρωί, ὅταν βγήκαμε ἔξω στὸν δρόμο. Δὲν ἔβρα ἀκριβῶς πῶς τὴν εἶχαμε φαντασθῆ τὴν 'Αθήνα. Πάντως ὅχι ὅπως ἦταν. Δηλαδή ἴδια μὲ προχθές. Σὰν νὰ μὴν εἶχε ἀνοίξει ἕνα τεράστιο χαντάκι, σὰν νὰ μὴν εἶχε ἀλλάξει ἡ ζωὴ ὅλων μας.

'Ο κόσμος, εἶχε Ἐσναπισῆ τὸ νῆμα τῆς καθημερινῆς ζωῆς καί ἔτρεχε στὶς δουλειές του, στὰ γραφεῖα καὶ στὰ καταστήματα γιὰ νὰ ψωνίση. 'Η κυκλοφορία ἦταν κι ὅλας ἐλεύθερη, κανονική, μὲ τὰ ἰδιωτικά, τὰ ταξί, τὰ λεωφορεῖα στὸς δρόμους. 'Ο στρατὸς εἶχε ἐξαφανισθῆ. Καὶ πολλοὶ, δὲν εἰμοιάζαν ἀπλῶς ἀδιόφοροι. 'Εμοιάζαν καί εὐχαριστήσιμοι.

«'Ε, τώρα γλυτώσαμε μία ἀπ' αὐτὲς τὶς καταραμένες ἐκλογές».

'Ο θυρωρὸς τῆς πολυκατοικίας μας, μᾶς ὑπεδέχθη χαρούμενος, μ' αὐτὰ τὰ λόγια. Καὶ μέσα στὸ ἀσανιέρ, ἢ συμπαθὴς ἡλικιωμένη κυρία τοῦ δευτέρου, ἢ ὁποία μάλιστα εἶχε γυρίσει ἀπὸ ἕνα συγγενικὸ σπίτι ὅπου εἶχε περάσει τὴν δική της 21ῆ 'Απριλίου, μᾶς χαμογέλασε:

«Γιὰ νὰ δοῦμε τί θὰ κάνουν αὐτοὶ οἱ καλοὶ ἄνθρωποι... Πῶς θὰ τὰ καταφέρουν?».

Καὶ λίγο ἀργότερα, στὸ σπίτι, μιά Εὐνια μικρή, κορόιδευε κάτι ἐργάτες οικοδόμους, πού δουλεύανε στὴ γειτονική οικοδομὴ:

«Μπα! Πολὺ ἐργατικούς τὸς βλέπω σήμερα πρωί - πρωί... Πού εἶναι οἱ πορεῖες καὶ τὰ 114;...».

'Ελεγα στὴν ἀρχὴ αὐτοῦ τοῦ χρονικοῦ, ὅτι τίς πόρτες τῆς δικτατορίας, τίς ἀνοῖξαν διάπλατα ἐκεῖνη τὴν νύκτα τῆς 21ῆς 'Απριλίου, ἡ ἐμπιστοσύνη πού εἶχε τὸ κοινὸ γιὰ τὸν ἑλληνικὸ στρατό.

'Η ἐμπιστοσύνη πρώτη.
'Η ἀμάθεια, ἤρθε δεύτερη καὶ κράτησε τίς πόρτες θολικὸ ἀνοικτές.

Τίς λέμε, τίς ἀπαγγέλλουμε, τίς τραγουδοῦμε τίς λέξεις «'Ελευθερία», «Δημοκρατία», «'Ανεξαρτησία», ἀλλὰ πῶσοί εἴμαστε πού ἔδραμε τὴν ἐννοιά τους; Σὲ τί βασίζονται, ἀπὸ τί ἐξαρτῶνται; Τὶ θέσεις ἀπαιτοῦν γιὰ νὰ κρατηθοῦν, ζωντανές, γερές, στὴν πραγματικότητα; Διδοσκατεῖ οἱ 'Ελλην πολίτες, τί ἀξία ἔχει αὐτὸ τὸ Σύνταγμα, πού ἐπαφίεται σὸν πατριωτισμὸ του;

'Ο περισσότερος κόσμος, ἀφοῦ πρώτα πίστεψε τὰ λόγια πού τοῦ εἶχαν πῆ οἱ στρατιωτικοὶ ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο, ἀφοῦ πίστεψε στὸν «ἐθνικὸ κίνδυνον πού παραμύθι» καὶ στὸ παραμῦθι ὅτι ὁ βασιλιάς καὶ ἡ κυβέρνησις ἦ ἴδια τοῦ Κανελλόπουλου, εἶχε καλέσει τὸν στρατὸ νὰ ἐπέμβῃ, πίστεψε ἂν συνεχέει ὅτι τμήμα τοῦ γενναίου μας στρατοῦ εἶχε ἀναλάβει τὴν ἀποστολὴ αὐτή, καὶ ὅτι τὴν εἶχε φέρει αἰσίως πέρα. Τώρα, ἂν γιὰ νὰ τὰ καταφέρει, καταργήσῃ κάτι ἄρθρα τοῦ Συντάγματος — κάτι νοῦμερα πού εἶχε ἀραδιάσει τὸ ραδιόφωνο, αὐτὰ θὰ ἦταν μέτρα ἀσφαλῶς προσωρινά.

Μιά διακοπὴ — κάτι σὰν διακοπὴ ρεύματος.
'Οχι σὰν διακοπὴ ζωῆς, ὅπως ἦταν.
'Ἐν τῷ μεταξύ, εἶχε ἀνοίξει καὶ τὸ ἀεροδρόμιό τοῦ

'Ελληνικοῦ καὶ ἀπὸ ὅλες τίς γωνιές τοῦ κόσμου ἐφθάναν ἀεροπλάνο φορτωμένα ἀπὸ ξένους δημοσιογράφους. Τὰ μεγάλα ὀνόματα, οἱ μικροὶ ρεπόρτερ, οἱ φωτογράφοι, τὰ συνεργεῖα τῶν ἑνῶν σταθμῶν ραδιοφώνου καὶ τηλεόρασις, τρέχον γιὰ νὰ προφθάσουν τὴν «ἐπανάσταση» πού θὰ ἔπρεπε νὰ θρῖσκεται στὰ πρώτα αἰματηρὰ τῆς θήματα. Καὶ ἐσχύθηκα στὴν πόλη, μιά πόλη ἀνοιχτινὴ καὶ εἰρηνική, πού δὲν εἶχε νὰ ἐπιδείξῃ σὰν σημάδι κάποιας ἀναταραχῆς παρὰ μερικὰ γυσταγμένα τάνκς, παρκαρισμένα ἤσυχα στὴν Λιακάδα — ἂν' ἔξω ἀπὸ τὰ 'Ανάκτορα, τὴν Βουλή, μπροστὰ σὲ δύο - τρία ὑπουργεῖα καὶ τίποτε ἄλλο.

Τέλεια ὁ αἰφνιδισμὸς, ἀπόλυτη ἡ κυριαρχία. 'Ολόκληρη μιά πόλη μὲ ἑκατομμύρια κατοίκους, εἶχε πάρει τὸν εὐκολὸ δρόμο τῆς παραδόσεως. 'Ο καθένας εἶναι ἀλήθεια, μὲ ἄλλο λόγο. Καὶ ἐκεῖνοι ἀκόμη πού εἶχαν δῆ τὴν νέα σκετοεινὰ νὰ ἐρχεταί μὲ ἀληθινὴ ἀπελπισία, πάλι, ἐκεῖνη τὴν πρώτη ἡμέρα, δὲν εἶχαν βρῆ κανένα τρόπο ν' ἀντιδρῶσαν.

«Μὰ καλά, τί ἔγινε; Πῶς ἔγινε;».

Οἱ ἔννοι, στὴν ἀπελπισία τους, εἶχαν κατακλύσει τὰ γραφεῖα τῶν ἐφημερίδων.
Καὶ ἀμέσως, γιὰ πρώτη φορὰ, μεταχειρισθήκαμε τὴν

λέξη, πού ἐπρόκειτο νὰ χρησιμεύσῃ ὀλόκληρη τὴν ἐπταετία.

«Hi - jacking — Πειρατεία».
«Δηλαδή;».

Δηλαδή μιά μικρὴ συμμαρία, καλὰ ὠπλισμένη καὶ καλὰ ὀργανωμένη, αἰφνιδίασε τὸν τόπο γιὰ νὰ τὸν ἀναγκάσῃ ν' ἀλλάξῃ πορεία — νὰ μὴν προχωρήσῃ σὲ ἐκλογές. 'Οχι δὲν ὑπῆρχε κανένας κίνδυνος, δὲν εἶχαν καμμία δικαιολογία. 'Οχι κανεὶς δὲν τοῦς κάλεσε. Πῶς νὰ τοῦς καλέσῃ; Κανεὶς δὲν γινώριζε τὴν ὑπαρξῆ τους. Οἱ σκοποὶ τους; Δικὰ τους; Προσωπικὰ συμφέροντα, δικές τους φιλοδοξίες... Ὅσα δοῦμε, γιατί ὁ κόσμος τοῦς ἀνέχθηκε; Γιατί δὲν ἀντιδρᾶ;

Γιατί δὲν ἀντιδρῶν, ἀπαντήσαμε, οἱ ἐπιβάτες, μέσα σὸ ἀεροπλάνο, ὅταν πέση στὰ χεῖρα ὠπλισμένων τρομοκρατῶν; Μήπως τοῦς προτιμᾶνε ἀπὸ τοῦς πιλότους; 'Η γιατί δὲν θλῆπουν, ἀσπλοὶ τί μποροῦν νὰ κάνουν;

Αὐτὴ τὴν τελευταία δικαιολογία, τὴν παραδέχθηκα, ἀλλὰ χωρὶς πολὺ νὰ τὴν θαυμάσω. 'Αλλωστε αὐτὴ τὴν ἐλλειψί ἀντιδράσεως, πού εἶχαμε πιστοποιήσει ἐμεῖς τὸ πρωί, τὴν παρετήρησαν, τὴν εἶδαν, τὴν ἀντελήφθησαν βέβαια καὶ οἱ ἔννοι. Μερικοὶ θερμῶταί μου φιλέλληνας εἶχαν

ἔρθει μάλιστα γιὰ νὰ πάρουν μέρος στὴ «μάχη». Ἐσαν; φύγανε τὴν ἴδια νύκτα.

★

Γιὰ πρώτη φορὰ, ἐμεῖς οἱ 'Ελληνες δημοσιογράφοι δὲν ἔδραμε καλύτερα ἀπὸ τοῦς ἑννοῦς τί ἀκριβῶς εἶχε γίνει στὸν τόπο μας, καὶ ποιοὶ ἦταν οἱ ἀνθρωποὶ πίσω ἀπὸ αὐτὰ τὰ καινοῦργια, τὰ ὡς χθὲς ἀγνωστα ὀνόματα. Μαζί, συγχρόνως, μαζεύσαμε πληροφορίες, καὶ τίς διασταυρώσαμε. Μαζί, συγχρόνως θλέπαμε νὰ σχηματίζωνται ἀντιπαθεῖς, ὑποπτες, ἐπικίνδυνες προσωπικότητες. 'Ὅσο περνοῦσε ἡ ὥρα, τόσο ὅλα τὰ κακὰ-προαισθήματα φαίνονταν νὰ θγαίνον ἀληθινά. Καὶ ἐνῶ εἶχε κι ὅλας ἀρχίσει ἡ ἐτοιμασία τῆς ἐπανεκδόσεως στὶς περισσότερες ἄλλες ἐφημερίδες, ἐμεῖς παίρναμε σιγά, διακριτικὰ τὸν ἀντιθετὸ δρόμο.

Μόνο γιὰ τὴν «'Αυγὴ» καὶ τὴν «'Αλλαγὴ» ἡ ἀπόφασις εἶχε παρθῆ ἀπὸ τοῦς στρατιωτικοῦς. Εἶχαν κι ὅλας κλείσει τὰ γραφεῖα τους καὶ συλλάβει δσοὺς συντάκτες εἶχαν βρῆ ἐκεῖ, ἡ στὰ σπίτια τους. 'Η «'Ελευθερία» εἶχε χάσει τὰ δύο κυριώτερα στελέχη τῆς. 'Ο Πάνος Κόκκας εἶχε διαφύγει πρὶν συλληφθῆ, ἀλλὰ ὁ Γεώργιος 'Ανδρουλιδῆκης ἦταν μέσα. Γιὰ τοῦς ἄλλους, κανεὶς δὲν ἤξερε τίποτα. Γιὰ μᾶς, κανεὶς δὲν ὑποπευόταν τίποτε.

Μόνο ὅταν ἔρχισε νὰ περνᾷ ἡ ὥρα, καὶ μένανε οἱ μηχανές κάτω στὸ τυπογραφεῖο χωρὶς ὕλη, γεννῆθηκε κάποια ἀνησυχία. 'Οχι τόσο στὸ συντακτικὸ προσωπικό, πού εἶχε μοντεύσει τὴν ἀπόφαση, ὅσο στὸς διαφημιστές, τοῦς ἑννοῦς, τοῦς ἐπισκέπτες, τοῦς πελάτες πού φθάναν θιαστικοὶ μὲ μικρὲς ἀγγελίες, μὲ ἀνακοινώσεις, κοινωνικά.

«Περιμένομε τώρα ὅπου νάναί νὰ δοῦμε τί θὰ εἶναι οἱ διαταγές τῆς Λογοκρισίας. Μᾶς εἰδοποίησαν ὅτι μᾶς τίς στέλνουν ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖον Τύπου».

Αὐτὸ δὲν ἦταν οὔτε ἐντελῶς ἀλήθεια, οὔτε ἐντελῶς ψέματα. 'Απὸ τίς πρώτες «ἀνακοινώσεις» ἀπὸ τίς πρώτες ἀναγγελίες εἶχαμε πεισθῆ γιὰ τὴν ποιότητα τῆς δικτατορίας πού ἐπρόκειτο νὰ ἐπιβληθῆ, καὶ γιὰ τὸ εἶδος λογοκρισίας πού μᾶς περίμενε. Καὶ δὲν εἶχαμε κανένα σκοπὸ νὰ ὑποβάλλωμε οὔτε τὴν «Καθημερινὴ» — ἀρκετὰ εἶχε ὑποστῆ στὸ παρελθόν, οὔτε νὰ ρίξωμε τὴν «Μεσομβρινή» νέα καὶ ὑπερήφανη, σὲ ἀνάλογες δοκιμασίες. Καὶ πρέπει νὰ πῶ ὅτι καὶ κάτι ἄλλο, πολὺ σοβαρὸ, μᾶς ὡδήγησε σ' αὐτὴ τὴν ἀπόφαση. 'Η πεποίθησις, ὅτι κανεὶς, ἢ σχεδὸν κανεὶς δὲν θὰ πίστευε στὴν ἀπόλυτη, τὴν βαθειὰ, τὴν εἰλικρινῆ, καὶ ἀντίθεση ἀπέναντι τῆς δικτατορίας. Δεμένοι στὴν παράστασι τῆς Δεξιάς — τῆς φωτισμένης, ἀνεξάρτητης Δεξιάς, ὅπως τὴν θλέπαμε ἐμεῖς — θὰ μᾶς ἔβλεπαν οἱ ἄλλοι δεμένους στὴν παράστασι τῶν στρατιωτικῶν, τῆς νέας ὑπερσυντηρητικῆς ἡγεσίας.

'Ο,τι καὶ ἂν λέγαμε, ὅτι καὶ ἂν κάναμε. 'Εἶναι καὶ αὐτὸ, ἕνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ ἐλαττώματα τῆς φυλῆς μας. Μιά καὶ σὲ τοποθετεῖ σὲ μιά κατηγορία, μιά κατηγορία πού τοῦ πάει, πού ἀρμόζει, στὰ δικὰ του αἰσθήματα, στὶς δικές του ἐντυπώσεις, δὲ σὲ μετκινεῖ ποτὲ. Παράδειγμα: κανένας ἀπὸ τοῦς βασιλικούς μας ἀναγνώστες, καὶ πρέπει νὰ εἶχαμε πολλοὺς, δὲν παρεδέχτο ὅτι ἡ «Καθημερινὴ» τοῦ Γεωργίου Βλάχου εἶχε παῦσει, μετὰ τὴν Μεταξική περιπέτεια, νὰ εἶναι βασιλική. Κανεὶς δὲν θυμᾶται — προφανῶς διότι δὲν θέλει νὰ τὸ θυμῆ — ὅτι στὸ Δημοψήφισμα τοῦ 1945 εἶχε σαφῶς ταχθῆ ἐναντίον τῆς ἐπανάδοῦ τοῦ Γεωργίου Β'. 'Ὅτι ὁ Γεώργιος Βλάχος, ἐνυπογράφως, εἶχε ὑποστηρίξει τὴν Δημοκρατία. Καὶ τώρα, Ἐσναποθαίναμε τὰ ἴδια. Καὶ χειρότερα.

Γιὰ νὰ μιλήσωμε, γιὰ νὰ Ἐσκαθορίσωμε τὴ θέση μας, γιὰ νὰ ἐκδηλώσωμε τὴν ἀντίθεσὴ μας, ἔπρεπε νὰ σιωπήσωμε...

Μόνο αὐτὴ ἡ ἀντίδρασις, μπόρουσε νὰ ὑπερικήσῃ τὴν παρεξήγησι. Μόνο σ' αὐτὴ τὴν ἀντίδρασις, δὲν μπόρουσαν ν' ἀπαντήσουν οἱ στρατιωτικοὶ. 'Ὅποιαδήποτε ἄλλη μορφή «ἀντιστάσεως» ὀποιαδήποτε, μέσω τῶν ἐφημερίδων ἐκδήλωσις ἐχθρότητος, θὰ περνοῦσε ἀπαρητηρήρη. 'Η ἀκόμη χειρότερα. Θὰ ἔθεωρετο σὰν ἰδιαιτέρη εὐνοια, σὰν παραχώρησι πρὸς δύο κατὰ θῆθος φιλικές, συγγενικές ἐφημερίδες.

'Εἶναι ἀπὸ τὰ παράδοξα τῆς δημοσιογραφίας, πῶσο αὐτὴ ἡ σιωπή, ἤχησε ὅχι μόνο στὴν 'Αθήνα, στὴν 'Ελλάδα, ἀλλὰ σὲ ὅλο τὸν κόσμον. 'Η «Καθημερινὴ» καὶ ἡ «Μεσομβρινὴ» πρέπει νὰ εἶναι οἱ μοναδικές ἐφημερίδες, πού ἀπέκτησαν διεθνή φήμη — ὅταν σταμάτησαν νὰ ἐκδίδωνται.

★

Γυρίζοντας πίσω σ' ἐκεῖνο τὸ δεύτερο πρωί, φθάνομε στὴν ἀφιῆν τοῦ ἐντύπου πού μᾶς εἶδνε τίς νέες ἀγγελίες. Τὸ διαβάσαμε, καὶ ἐπήραμε μιά βαθειὰ ἀνανοῆ. Τὸ θέμα εἶχε ληθεῖ. Δὲν εἶχαμε πιά καμμία ἀμφιβολία. Οἱ διαταγές ἦταν τέτοιες, ὡστε δὲν ἐπρόκειτο πλέον περὶ ἄλλης λογοκρισίας. Οἱ κύριοι ἀξιωματικοὶ τοῦ ὑπουργεῖου Τύπου εἶχαν ἀποφασίσει νὰ ἐκδίδουν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ὅλες τίς ἐφημερίδες. Καὶ τίς ἤθελαν ὑπάκουες, πειθαρχικές καὶ πανομοιότυπες. Νὰ δημοσιεύουν, χωρὶς περικοπές ὅλα τὰ κυβερνητικά κείμενα. Καὶ ὅλες τίς «ἐγκεκριμένες» φωτογραφίες. Καὶ θὰ δίδωνται σαφές ἐντολές, σὲ ποιά σελίδι, μὲ τί στοιχεῖα καὶ μὲ τί τίτλους θὰ πρέπει νὰ δημοσιευθοῦν...

Μιά ἀφόρητη ἐποχὴ ἀρχίζε γιὰ τὸν ἑλληνικὸ Τύπον. Καὶ πιστεύω εἰλικρινῶς ὅτι μόνο δύο «ἐφημερίδες» ὑπεδέχθησαν τὴν κατάσταση μὲ συνοδοιπορικὴ χαρὰ.

ΑΥΡΙΟ: Πρῶτες ἀντιδράσεις τῆς χούντας καὶ πρῶτες ἐπισκέψεις: Παττακός, Παπαδόπουλος...

3.- Παπαδόπουλος: Θα σας αναγκάσω να εκδώσετε τις εφημερίδες σας...

ΠΩΣ ΑΝΟΙΞΑΝ ΟΙ ΠΟΡΤΕΣ ΣΤΗΝ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ

Χρονικό
της
ΕΛΕΝΗΣ
ΒΛΑΧΟΥ

21 'Απριλίου 1967: 'Η 'Αθήνα κοιμάται ελεύθερη και ξυπνάει αιχμάλωτη.

6ον

Ίσως το πιο επικίνδυνο όπ' όλα τα φαινόμενα της ελληνικής ζωής, είναι αυτή η τάση να πιστεύουμε περισσότερο στους μύθους παρά στην πραγματικότητα.

«Του Έλληνα ο τράχηλος ζυγόν δεν υπομένει» μαθαίνουμε στο παιδάκι να ψελλίζει. Ψέμα και ψέμα επικίνδυνο. Διότι του Έλληνα ο τράχηλος έχει υπομένει ζυγός επί αιώνες. Με αυτούς τους κομμασμούς δημιουργείται ένα σύστημα ασφάλειας, ισχύος, ή όποια μπορεί να είναι ικανοποιητική και παρήγορη, αλλά στη δύσκολη ώρα δεν όρκει πάντα για να μάς προστατεύσει.

Η δύναμή μας για τις «έτοιμες φράσεις», τα πατριωτικά «κλισέ», τα υπερβολικά περί ελληνικού στρατού εγκώμια έγγασαν εκείνες τις πρώτες ημέρες, όλοκληρη την Ελλάδα. Δεν ήταν δυνατόν ο Έλληνας στρατός να κακοποιή Έλληνες... Δεν ήταν δυνατόν Έλληνες στρατηγούς... Δεν ήταν δυνατόν να είχαν εγκλωβιστεί έξη χιλιάδες πολίτες χωρίς σοβαρό λόγο...

Κι όμως ήταν δυνατό.

Και έγιναν όλα αυτά και χειρότερα.

Μέσα σε ώκεανούς από λανθασμένες πεποιθήσεις καλυμμένες, ο Έλληνας λαός έκρινε τις ημέρες. Μερικές τις μοιραζόμαστε κι έμεις, οι λιγώτερο μυθωμαίσις. Για παράδειγμα, δεν πιστώσαμε, για πολύ καιρό, τον ελεεινό ρόλο που είχε παίξει εις θάρος του ελληνικού λαού η φίλη, προαττις, μεγάλη δημοκρατική χώρα, ή Αμερική. Είναι αλήθεια, ότι δεν είχαν ανακαλυφθεί όλες οι αθλιότητες, όλα τα σκάνδαλα, ή λέξη «Γουατερ-γκάιτ» ήταν ακόμη άγνωστη, ο τίτλος «Πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών» μέγας και απουδασις, ή σύμ-μαχία «ΝΑΤΟ» σεβαστή.

Τό ίδιο, πρέπει να πώ, πιστεύανε και μερικοί Αμερικανοί για τη δική τους Αμερική. Και οι μεγάλες εφημερίδες του Νέου Κόσμου, γράψανε άμέσως, άρθρα και σχόλια που καταδικάζαν με αυστηρότητα τό θάρραρα πραξικόπημα, που έδειχαν δημοκρατική ευαισθησία και πλήρη γνώση για τό ποιόν της στρατιωτικής συμμορίας, που είχε καταλάβει τον τόπο. Τό μόνο που δεν έξεραμε ήταν ότι ή δική τους φωνή, ήταν τόσο αδύναμη και τόσο περιφρονημένη από την επίσημη Ουάσιγκτον, όσο και τά πρώτα δικά μας αντιστασιακά έντυπα. Ο Λευκός Οίκος, είχε πάρει τους συνταγματάρχες υπό την προστασία του, άμέσως. Ήταν τό είδος των ανθρώπων που τότε άρσαν, τους χρησιμοώσαν. Με στόλη ή χωρίς, πρόδιδαν τους συμπατριώτες τους χωρίς ένδοιασμούς, εκτελούσαν πειθαρχικά τις Έξενες διαταγές, διευκόλυναν τά Έξνα συυφρόντα, έξυηρητοώσαν τις Έξενες ύπηρεσις. Ήσαν «our boy», «δικά μας παιδιά»...

★

Τόν πρώτο από την άγνωστη τριανδρία, τον Στυλιανό Παττακό, τον γνωρίσαμε την Τρίτη 25 'Απριλίου, τό θράδου. Ήταν περασμένες δέκα, όταν έφθασε στο σπίτι μας στην όδο Μουρούζη 1. Κοντός και θερμός, φορούσε τό πολιτικό σαν μιά άσυνήθιστη στολή, ήταν ώχρός, κατάκοπος, αλλά πλημμυρισμένος από υπέρφανάση και εύτυχία. Κάθισε σε μιά γωνιά του καναπέ, ήπιε μιά γουλιό ούίσκου και μπήκε άμέσως στο θέμα:

«Γιατί αυτές οι δύο λαμπρές εφημερίδες, που τόσο αγαπούν οι καιροί Έλληνες, ή «Καθημερινή» και ή «Μεσημβρινή», δεν έρχονται να ένώσουν την φωνή τους εις τον πανελλήνιο ένθουσιασμό; Τί λέτε; Λογοκρίσια; Μά δεν ύπάρχει λογοκρίσια για σας! Αφού θα γράψετε τά κωστάς. Θα είσαστε μαζί μας! Θα μάς

δοηάτε. Θα δημιουργήσωμε μαζί τους μιά καινούργια 'Ελλάδα!».

Προσπαθήσαμε ν' άλλαξωμε την συζήτηση και τον ρωτήσαμε ποιόι ήταν οι κίνδυνοι που είχαν άπειλήσει την 'Ελλάδα, και γιατί είχαν μεταχειρισθή τό όνομα του Βασιλέως.

Μάς κύτταζε με όρθόνοιχτα, άνέκφραστα μάτια. Δεν άπήντησε στην πρώτη έρώτηση, αλλά παρεδέχθη την άπατη με ένθουσιασμό:

«Μά έπρεπε να μεταχειρισθώμε τό όνομα του Βασιλέως! Και της κυβερνήσεως! Έπρεπε άμέσως να παρασύρωμε και τον κόσμο και τον ύπόλοιπο 'Ελληνικό Στρατό! Θέλαμε να σώσωμε την 'Ελλάδα χωρίς αίματοχυσία. Μοναχοί μας. Χωρίς καμμία δοηθεια! Θα σας την πώ όλη την ένδοξη ιστορία, για να την δημοσιεύσετε στην αγαπημένη «Καθημερινή».

Σταμάτησε λίγο, ίσως για καμμία ένθαρρυντική κουβέντα, αλλά όπως τον άκούγαμε σιωπηλοί, συνέχισε:

«Βλέπετε, είχε φθάσει ή ώρα μας. Όλα τά είχαμε προετοιμάσει έν πλήρει μυστικότητα. Ή κόρη μου χρησίμευε για γραμματεύς, ή Ύδια έγραφε στην μηχανή τις δοηγίες. Και όταν δόθηκε ή διαταγή...»

«Πότε;»
«Την Πέμπτη. Φώναξα τους άνδρες μου λίγο πριν από τά μεσάνυχτα και τους είπα ότι ή ιερά στιγμή είχε φθάσει. Ότι ήταν οι διαλεγμένοι γιοι της 'Ελλάδος. Ότι όλες οι έρχόμενες γενεές θα τους έδλεπαν σαν ήρωες. Όταν τέλειωσα, ο ένθουσιασμός τους δεν είχε όρια! Ήσαν όλοι έτοιμοι να πεθάνουν για την Πατρίδα! Ν' άντιμετωπίσουν κάθε έχθρό!...»
«Ποιόν έχθρό;»

«Αλλά πολύ γρήγορα είχαμε καταλάβει ότι δεν ύπηρχε δυνατότης ούτε επικοινωνίας, ούτε διαλόγου με τον Ταϊσάρχο. Ο άνθρωπος ήταν ίσως ο μόνος από τους συνωμότες που πίστευε στην άποστολή του, που δεν άναζητούσε έξηγήσεις και δικαιολογίες και προχωρούσε άνένδοτος, με τη δύναμη που χαρίζει ή άμάθεια και ή πεισματική κουτοπονηρία. Έτσι θυμώμαι, σαν να είναι ταμα, την αντίδραση που είχαμε, σχεδόν αυτόματα, μόλις έκλεισε ή πόρτα πίσω του:

«Τί είναι τουτό!».

Τί είναι «τουτό», όχι τί είναι «αυτός». Δεν ήταν άνθρωπος. Ήταν «πράμα». Τώρα για τό πώς είχε βρεθίσει σε τέτοια υπεύθυνη, σημαντική θέση, τό πώς του είχαν έμπιστευθή τέτοιο πάστο, είναι άλλη ιστορία. Την θεωρεί εύθύνη του Παττακού και της συντροφιάς του την φέρουν άλλοι, στρατιωτικοί και πολιτικοί.

★

Λίγες ημέρες άργότερα, πάλι θράδου, ο Γεώργιος Παπαδόπουλος καθόταν στον ίδιο καναπέ και κρατούσε και αυτός ένα ποτήρι ούίσκου στο χέρι. Και σκόπας τις επισκέψεις του ήταν ο ίδιος. Μόνο που τό έλεγε πιο καθαρά. Γιατί δεν προχωρούσαμε στην επανέκδοση των εφημεριδών; Ναί, φυσικά, καταλάβαινε ότι μάς ένω-

Γεώργ. Παπαδόπουλος: «Όλη ή προσωπικότητάς του ήταν σφραγισμένη με πρόστυχη δολιότητα. Στυλ. Παττακός: Δεν ήταν άνθρωπος. Ήταν «πράμα».

χλούσε ή λογοκρίσια. Ήταν άλλωστε ο ίδιος εναντίον κάθε λογοκρίσιας. Δεν έπρόκειτο πάντως να συνεχισθί. Σε λίγες ημέρες θα είχε καταργηθή.

«Θά περιμένωμε...».

«Όχι. Πρέπει να εκδοθήτε άμέσως. Να δείξετε ότι πιστεύετε στην ύπόσχεση που σας δίω. Έχετε τον λόγον της τιμής μου!...».

Ήταν ο πρώτος από τους πολλούς λόγους τιμής που μάς έδινε: ο κ. Παπαδόπουλος. Στις άλλες δύο, πολλώρες συναντήσεσις μας, είχε προφέρει και όρκους — «στον τάφο της μητέρας του» και είχε διακοσμήσει τους «λόγους τιμής» με γαλιόνια: «Σας δίω τον λόγο της στρατιωτικής μου τιμής...»

Εκτός του ότι σοβαροί άνθρωποι δεν προσφέρουν «λόγους τιμής» με τέτοια εύκολία, έφθανε να συναντήσης για λίγα λεπτά τον Γεώργιο Παπαδόπουλο, για να μην του έχης ίχνος έμπιστοσύνης. Έδώ δεν είχαμε να κάνωμε με κουτό άνθρωπο, ούτε με άφελη, ο όποιος να πιστεύει σε καμμία έθνική άποστολή. Όλη του ή προσωπικότης, τό ύφος, τό κάποιο παιχνίδισμα στις εκφράσεις — από σοβαρό προχωρούσε σε επίδειξη ψευτοχιούμορ, και χωρίς ένδιάμεσο στάδιο γύριζε πάλι σε αυστηρότητα — ήταν σφραγισμένη με πρόστυχη δολιότητα. Ήταν αυτό που λέμε «δευτερός». Και κάτι σαν θγαλμένος από κακό ελληνικό φίλι. Άχαρος άνθρωπος, άσχημα μάτια — κάτι σχεδόν σπάνιο για Έλληνα — αντίπαθητική φωνή και άποτυχημένη προσπάθεια να συνδυάση την προσωπικότητά του στρατιωτικού, του πολιτικού και του «κυρίου

είχε στο νοο, είναι θέβαιο. Αλλά τί, ακριβώς δεν έμοθα ποτέ.

Εκτός άν ήταν ή «Έπιχείρηση Παπακωνσταντίνου». Ήταν τέλος Ιουλίου, όταν Εσφινικά, μιά άκτίνα έλπίδος άνέτειλε στον δημοσιογραφικό όρίζοντα. Ο Θεοφύλακτος Παπακωνσταντίνου, γνωστότατος δημοσιογράφος και άρθρογράφος της «Μεσημβρινής», είχε ανάλαβει τό ύπουργείον Τύπου και είχε κάνει δηλώσεις περί άμέσου καταργήσεως της λογοκρίσιας. Τηλεφώνησε ο ίδιος για να μου τό άναγγείλη και δώσαμε άμέσως ραντεβού για να συναντηθώμε.

Εκείνον, και τά δικά του λόγια και τις ύποσχέσεις, τά πιστεύω. Και όχι μόνο έγω. Όταν έπηγα εκείνη την ημέρα, όπως κάθε μέρα στα γραφεία της «Καθημερινής», βρήκα μιά άσυνήθιστη κίνηση. Πολλοί συντάκτες, που περνούσαν άργά και πού, είχαν πιάσει δουλειά νοικοκυριού, καθάριζαν γραφεία, άδειάζαν συρτάρια, έβαζαν βιβλία και χαρτιά σε τάξη. Ήσαν, για πρώτη φορά, αληθινά αισιόδοξοι. Θα έδίδετο έλευθερία στον Τύπο, θα Ξαναθαίναμε. Τό είχε ύποσχεθή «δικός μας» άνθρωπος, όχι ψευδολόγος στρατιωτικός.

Αυτό τό ίντερμέτζο χαράς δεν διήρκεσε πολύ. Συνάντησα τον Παπακωνσταντίνου στο σπίτι, στην όδο Μουρούζη. Καθίσσαμε έξω στην ταράσσα. Τόν συνεχάρην, και τον ρώτησα πότε έπρόκειτο να άρθή ή λογοκρίσια.

«Αμέσως μόλις εκδώσετε τις εφημερίδες», ήταν ή άπάντησις.

Θυμώμαι τη μικρή σκηνή, σαν να ήταν τώρα. Έδωε κατάχρυσο ο ήλιος πίσω από την Ακρόπολη και έδωσαν μαζί του και οι στιγμιαίες έλπίδες της ημέρας. Δεν Έξρω, άν πιστεύω σ' αυτό που έλεγε — πικρός άνθρωπος ήταν και φιλοκατήγορος, αλλά όχι θλάε — αλλά ίσως να ήταν θέβαιο, όπως πολλοί άλλοι, ότι είχαμε μετανοήσει πικρά για την διακοπή των εκδόσεών μας και για την οικονομική καταστροφή που είχε προκαλέσει και ότι άναζητούσαμε δικαιολογία για να επανεκδοθώμε.

Και γενναϊόδωρα μάς την προσέφερε, άφίνοντας να έννοηθί ότι κανείς δεν θα μάς παρεξηγούσε διότι πιστεύωμε στα λόγια ενός συνεργάτου μας και στο λόγο της τιμής του, διότι και αυτός μάς τον χάρισε:

«Σας δίω τον λόγο μου, τον λόγο της τιμής μου, ότι μόνο δύο - τρεις μέρες θα χρειασθί να κυκλοφορήσετε υπό λογοκρίσια. Και άμέσως θα άρθή και θα έπιβληθί ο νέος νόμος, που την καταργεί!».

Σχεδόν δεν ήθελε να πιστώψη ότι τό «κόλλη» δεν είχε πιάσει. Ή όποιοήτευσον γύρισε σε δεύ θυμό, που του έφερρε δάκρυα στα μάτια. Δεν είχαμε τό δικαίωμα ν' άρνηθώμε! Να καταστρέψωμε τις άλλες εφημερίδες! Διότι ήταν άπόφαση της κυβερνήσεως να άρθή ή λογοκρίσια μόνο άν εκδοθούσι οι εφημερίδες μας...

★

Γύρισα στην «Καθημερινή» με τό δυσάρεστο. «Πήγαίνε δές τον», είπα στον Τάκη Λαμπρία, που περιμενε άγωνιώδως. «Θά βρης άλλον άνθρωπο, άγνωρίστο. Έναν άπατεώνα ή ένα άπατημένο...».

Αυτή ήταν ή τελευταία προσπάθεια της χούντας, για να κερδίση την μόνη μικρή μάχη, που είχε ως τότε χαμένη. Και από εκείνη την ημέρα άλλαξε τακτική. Και είχαμε να άντιμετωπίσωμε νέα προβλήματα, νέες άπειλες, νέους κινδύνους.

Αλλά αυτά είναι άλλη ιστορία. Θα έρθη και ή δική της ώρα να την εξιστορήσωμε.

«Θά σας αναγκάσω να εκδώσετε τις εφημερίδες σας!».

Ήταν πλέον θυμωμένος, βλοσυρός και γελοσις. Του άπήντησα ότι όλη του ή δύναμη, ήταν άρνητική. Μπορούσε να κλείση μιά εφημερίδα, να την έμποδισαν να κυκλοφορήση, να εξορίση και να φυλακίση έναν εκδότη, αλλά να τον αναγκάση να θγάλη εφημερίδα άν δεν θελή... δεν γίνεται.

«Γίνεται, και θα τό κάνω! Τις εφημερίδες σας θα τις κυκλοφορήσετε έσείς, την άλλη εβδομάδα. Την προσεχή Πέμπτη θα είναι στα περιπτερά!».

«Μου ξυπνάτε την περιέργεια...», του είπα ειλικρινέστατα.

Μιά περιέργεια που έμεινε άνικανοποίητη. Ότι κάτι